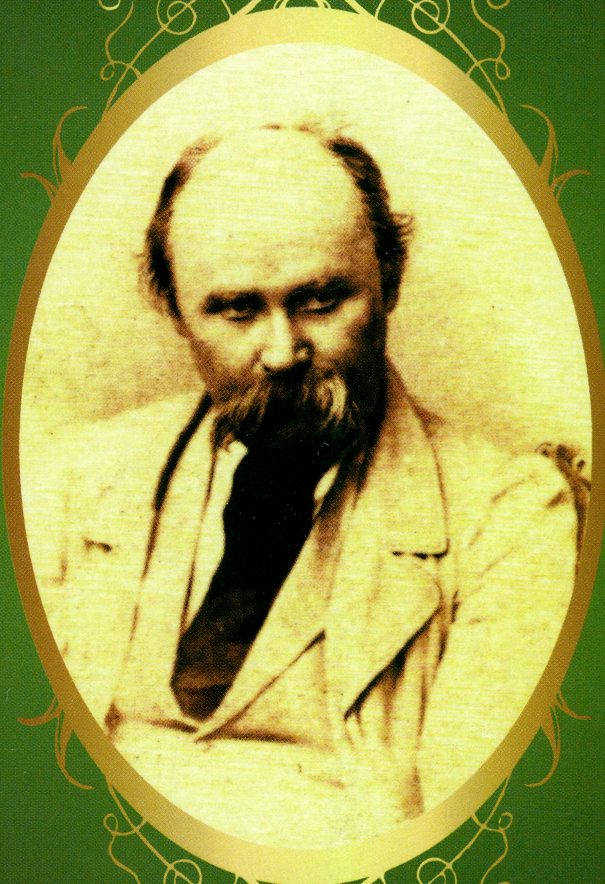

Тарас Шевченко
Доля

Tarass Ševčenko
Liktenis

Тарас Шевченко
Доля

Tarass Ševčenko
Liktenis

Rīga, 2008

UDK 821. 161. 2-1
Še 890

**Видання здійснено за державною програмою 1401150
"Заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за
межами України".**

*Посольство України в Латвії висловлює вдячність
AS "PrivatBank" та Василеві Мельнику за сприяння
у виданні цієї збірки.*

*Окрема подяка
директору Латвійської академічної бібліотеки
Венті Коцере
та керівникові Українського інформаційного центру
при Латвійській академічній бібліотеці
Сарміте Дзілні.*

*До видання ввійшли поезії Тараса Шевченка в оригіналах
і кращих перекладах латиських поетів ХХ століття.
Збірка ілюстрована малюнками автора.*

Оригінальні тексти друкуються за виданням:
Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. -
К.: Наук. думка, 2001. - Т. 1, Т. 2.
На обкладинці: фотопортрет Т. Шевченка 1860 року.

Упорядкування та передмови: **Імант Аузінь**
Рауль Чілачава

© Р. Чілачава, упорядкування, передмова
© І. Аузінь, упорядкування, передмова, переклад
© Латвійська академічна бібліотека

Латвійська академічна бібліотека
Рига - 2008

Видруковано в друкарні "Zelta rudens"
Рига, Латвія, 2008, +371 67624955

ISBN 978-9984-538-99-0

Тарас Шевченко

Доля

Поезії

Геній українського народу

У листі до редактора журналу "Народное чтение", датованому 18 лютого 1860 року, Тарас Шевченко зазначав: "Історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини". Ці слова найточніше розкривають зміст його життя і творчості.

Погляньте на Шевченкові автопортрети, зроблені в засланні, - і вас вразить страдницьки виснажене та зморене, постаріле обличчя й глибоко запалі очі людини, котрій насправді немає ще й сорока.

Поїдьте у будь-яке українське село, завітайте у будь-яку хату - і ви там обов'язково побачите прикрашений вишитими рушниками Шевченків портрет. Люди старшого покоління і сьогодні вішають його поруч з іконами Спасителя та Богородиці. Більшого благоговіння перед поетом годі й уявити! Він - один з тих небагатих, чие ім'я сприймається і як символ країни та народу.

Дивовижно поєднавши в собі риси громадянина і митця, борця і мрійника, перед нащадками Тарас Григорович постає в кількох іпостасях. Найперше - як геніальний поет і чарівник слова, по-друге, як блискучий художник-живописець, гравер, великий майстер офорту.

Не менш цікавий і привабливий Шевченко як прозаїк і драматург. Так, до його появи в Україні творили Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, але конче потрібний був батько нації, увінчаний терновим вінком. Така доля випала йому, кріпацькому синові, який став "безсмертним духом" нації.

"Я ужасно люблю смотреть на счастливых людей. И, по-моему, нет прекраснее, нет усладительнее зрелища, как образ счастливого человека", - писав Тарас Шевченко у повісті "Музыкант".

А що він знав про щастя, цей змучений жорстокою долею чоловік, який, власне, прожив на волі всього 13 років, та й чотири з них - під пильним поліцейським наглядом?

І чи не парадоксально, з точки зору звичайної життєвої логіки, що колишній кріпак і політичний в'язень, украї печальної біографії чоловік, ніколи нікому не заздрить, а радіє за людей щасливих?! Не будемо поспішати з відповіддю, а ще раз уважно погортаємо "Кобзар", пройдемося його сторінками, вчитаемось у його рядки.

Навіть недосвідчене око помітить, що найулюбленішими символами Шевченка є "*Доля*", "*Воля*", "*Україна*". Триєдність цих магічних понять зливається для нього у найвище людське почуття - *щастя*. Воно химерне, нетривке і недовговічне - те щастя, однак туга за ним пронизує всю шевченківську творчість.

Він подає у різних варіантах святу свою трійцю, вишукує для неї різноманітні епітети, порівняння, гіперболи, кружляє над нею розумом і серцем, а інколи долучає ще один улюблений символ - *Рай*. У переважній більшості це синонім землі, земного буття, нерідко й багатостраждальної батьківщини. Її козацьке минуле поетові виживається якраз тим раєм, в якому за волею долі розкошувала Україна.

Юрій Андрузький, Шевченків знайомий по Кирило-Мефодіївському товариству, на очній ставці з поетом у III відділенні

дав йому, хоча й з легкодухості, надзвичайно точну характеристику: "Его главное правило: кто предан государю, тот подлец".

Шевченко це своє "правило" не приховував, власне, ні до арешту, ні під час заслання, ні після звільнення, ставши вже дійсним членом імперської Академії мистецтв.

"Караюсь, мучуся, але не каюсь..." - заявить в'язень Орської фортеці і до кінця життя залишиться вірним своєму кредо.

Шевченко - пророк! Нема нічого дивного в цьому твердженні. Адже геній завжди випереджає свій час, бачить крізь товщу грядущих днів і ночей. Дивовижна Шевченкова далекоглядність, вражаюче його бачення історичної перспективи:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люде на землі.

Тарас Шевченко - поет не тільки гострого громадянського пафосу, але й найніжніший лірик, який сягає глибин людської душі, торкається найпотаємніших струн її дум і пристрастей. Форма віршів Шевченка майже не відчувається, вона наче й не існує, бо так уміло підпорядкована думці, образу, внутрішній музиці слова. Плин його рядків невимушений, думка жива й прозора, образ глибокий і вражаючий. У лабіринтах рідної мови він надзвичайно "своя" людина, яка вміє з будь-якої безвиході знайти вихід, з будь-якої "непоетичної руди" виплавити справжнє золото.

Доведена до геніальної простоти народність - характерна риса всієї творчості Шевченка.

Тарас Шевченко - художник і в поезії. Пензлем художника-реаліста малює він реалістичні картини, дуже яскраві й зримі. Для прикладу достатньо вірша "Садок вишневий...", кожен з п'ятнадцяти рядків якого є довершеною картиною. В поезіях Шевченка вражають монументальні образи: "у голову гори клала, степом укривалась", "не спалося, а ніч - як море..." тощо.

Шевченкова поезія не знає "безповітряних просторів", емоційного або змістовного вакууму. В ній постійно стикаються грозіві хмари, тому перекладач схожий на того пілота, котрий повинен думати водночас і про порятунок, і про те, як же передати іншим цю неповторну красу.

Чого гріха таїти, перекладач поезії часто хапається за ті два основні рядки, що несуть ідейне й образне навантаження, а решту прилаштовує так, як підкажуть попередні рими. При перекладах віршів Тараса Шевченка така можливість майже відсутня, бо у нього, власне, й нема якоїсь усталеної схеми римування, вона довільна: іноді поспіль ідуть одні рими - і весь вірш читається на одному подиху; або паралельні рими переходять у перехресні, перехресні - у внутрішні; ритм прискорений і постійно змінюється. Це справді кардіограма багатостраждального поетового серця. Як не раз свідчив сам Шевченко, одним оком він позирав на наглядача, другим - на папір. Чи не тому часто посередині обривається рядок і після поновлення роботи народжується новий ритм, новий настрій?

Тарас Шевченко - поет універсальний. Він задовольняє смаки найвишуканішого естета й простого селянина, а також шанувальників сюжетних, розлогих оповідей і сконденсованих, емоційно напружених ліричних поезій, адептів політичної сатири чи інтимної оповіді.

Нам сьогодні важко уявити таку жахливу несправедливість долі: а якби не викупили його, якби підкорився він імператорському наказу про сувору заборону писати й малювати, якби десь у солдатчині, у хвилях байдужого Косаралу чи сипучих пісках Мангишлаку, загубилися його захалявні книжечки й щоденники чи в пожежі згоріли його картини?!

На щастя, сталося так, як мало статися. Він навіки наш, гнівний і лагідний, веселий і журливий, гордий і скромний, простий і геніальний.

Тарас Шевченко своїм "Кобзарем" одним із перших гарантував вічність своєму народові, своїй мові та культурі. Він зробив незаперечною, підняв на найвищий щабель ту дорогоцінну духовну спадщину, яку протягом віків створювали всі його попередники.

"Кобзар" - найвеличніша і найбезсмертніша українська книжка, просякнута кров'ю та слізьми, в якій печаль і радість, відчай і непохитна віра в світле майбутнє народу висловлені найглибше, найпристрасніше, найпереконливіше.

"Кобзар" став охоронною грамотою України, її перепусткою у прийдешні віки. Шевченко таки зумів поставити слово на сторожі рідного краю, на варті його недоторканості.

Найтонше відчуття мови та художньої форми, простота образу і думки, різноманітність узятого із самого життя поетичного змісту, єдність ідеального й індивідуального - ось той неповний перелік достоїнств "Кобзаря", які приваблюють і будуть вічно приваблювати шанувальників прекрасного й величного.

"Треба мати сталеве серце, щоб намалювати картину. Поетові потрібне сталеве серце для того, щоб виплекати вірш у собі", - записав Делакруа у власному щоденнику. Коли це справді так, то Тарас Шевченко, поет і художник, потребував подвійного сталевого серця.

І воно дійсно віддзвонювало гартованим металом, камертоном його глибинних, кришталево чистих мрій і сподівань.

Щасливих "по-житейськи" поетів не буває. Шевченко як людина, певно, був одним із найнещасніших, однак він знав, що страждає задля вітчизни, заради її майбутнього. І це надавало йому сили зносити наругу, надихало на творчі звитяги. Нині важко назвати поета, щасливішого за Шевченка, адже його ім'я дороге й близьке всім, кому дорого й близькі ідеали свободи та незалежності, незнищенності високих людських почуттів і прагнень.

За вищими законами колообігу часу змінюються покоління, а відтак змінюються й їхні художні смаки та естетичні уподобання. Стоси книг учорашніх улюбленців має нерідко припадать пилюкою на полицях затишних бібліотек, а їхні імена згадують хіба що в спеціальних дослідженнях чи бібліографічних покажчиках. Тарас Шевченко належить до когорти інших - вічно актуальних і сучасних - поетів...

Коли Персей одрубав голову горгоні Медузі, котра перетворювала в каміння все, на чому зупинявся її погляд, з потоків крові вбитої виник

Пегас. Юнак Беллерофонт осідлав Пегаса і верхи на ньому переміг Химеру...

Слово Тараса Шевченка мені уявляється тим нестримним вершником, який б'ється і перемагає зло, ницість, віроломство і летить на крилатому коні до небес, лине до сонця, щоб його не заступили чорні хмари, щоб і звідти гукнути нам:

Борітеся - поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая.

Рауль Чілачава,

доктор філологічних наук, почесний доктор Академії наук Латвії,
професор, заслужений діяч мистецтв України,
Надзвичайний і Повноважний Посол України в Латвії

Як народна пісня, як сучасна поезія

Навіки вкарбувалася в серце й розум перша зустріч із Тарасом Шевченком, з Україною.

Випадковість: після закінчення п'ятого класу мені подарували щойно видану книгу М. Батія й О. Дейча "Тарас Шевченко" (Рига, 1950). Я прочитав її на єдиному подиху.

Життя поета здавалося чарівною казкою: йшлося про те, як безправний хлопчик-кріпак одержує волю, вступає в боротьбу із силами, схожими на драконів, і, знову закутий у кайдани, все-таки підноситься до вершин поезії й образотворчого мистецтва...

Але головне: уривки строф Тараса Шевченка на сторінках тієї й інших книжок. Живі, жагучі, вольові... Вони зачаровували. Звичайно, школяреві спершу відкрився лише поверхневий шар: відгомін героїчного життя й історії одного великого народу.

Але поступово відкриваються мені й інші пласти. Поезія Тараса Шевченка стане близькою до народного фольклору, пісень кобзарів; водночас вона виявиться вельми сучасною поезією й у середині ХХ століття. Дивовижно!

*Від молдованина до фіна
На всіх язиках все мовчить -*

у Ризі ці рядки часто цитуються в студентські роки або невдовзі після них. Та інші (теж у перекладі Валтса Давида), наприклад:

*Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття - ваші п'ани,
Ясновельможнії гетьмани.*

Чому? Це легко зрозуміє кожен, хто хоч трішки знайомий із життям Латвії, України й інших споріднених країн у недавні часи.

1951 року виходить перше "Вибране" Т. Шевченка латиською мовою, а 1954-го - перевидання книги, доповнене репродукціями художніх творів автора.

Серед перекладачів - відомі й досвідчені в цій справі поети. Значна частина їхньої роботи виявилася тривалою; у першу чергу йдеться про переклади Мирдзи Кемпе, Мирдзи Бендрупе й Яніса Плаудіса (поема "Гайдамаки"). Є свої удачі й у Паулини Барди та Валтса Давида.

Ну, а де ж інші?

Невже за піввіку, що минув після першого відомого перекладу латиською мовою поеми "Катерина" Тараса Шевченка, визначеної як новела, опублікованої в перекладі Лиготню Екабса в журналі "Ауструмс" ("Схід", 1900, №12), не з'явилося нічого нового?

Звичайно, з'явилося. Однак доля інших відомих поетів і перекладачів через сто років виявилася схожою на долю Тараса Шевченка: Лиготню Екабс закатований у Солікамську, Атіс Кеніньш засланий до Казахстану, Валдіс Гревінш ув'язнений в Іркутській області, Петеріс Айгарс опинився в еміграції... А перший перекладач Тараса Шевченка в новітні часи Кнутс Скуєніскс? Він сім років провів у таборах Мордовії. Випадковість? Навряд чи. Вони можуть лише повторити гіркі слова, мовлені українським поетом у неволі:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати
І спати на волі...*

Вони не встигли зробити більше, однак деякі з їхніх перекладів заслуговують на увагу й сьогодні.

Ув'язнені, заслані, переслідувані, перемелені різними владами ХХ століття, досить одностайні у розумінні, що душі репресованих урятувала краса Божого світла... і класична література, - саме те, чого ніяк не можна було відібрати повністю.

Поетія Тараса Шевченка й у цьому сенсі займає особливе місце в долі різних народів, у тому числі й латишів. При перекладуванні його здобутків в оригіналі й у численних перекладах нерідко вражає парадокс: як же ці бунтівні рядки, що прославляють гідність людини й народу, волю та незалежність, могли бути дозволені, перекладені, поширені в найсуворіші часи? І який відгук вони породжували в серцях багатьох?

Щось подібне можна сказати про О. Пушкіна, Я. Райніса, а також про великих поетів інших народів.

Сила їхньої поезії пронизує сучасність, адже її витоки криються в найбільших загальнолюдських цінностях. Одна з вічних таємниць - низький поріг болю з приводу страждань іншої людини, народу ("І виріс я на чужині..."):

*А як не бачиш того лиха,
То скрізь здається любо, тихо,
І на Україні добро.*

Хіба це не звучить цілком сучасно?

І чи не точнісінько так само сучасні, приміром, численні рядки "Кавказу", перекладеного Паулиною Бардою?

*Дери та дай,
І просто в рай,
Хоч і рідню всю забери!*

.....

.....

*Ви любите на братові
Шкуру, а не душу!*

Здається, іноді поза контекстом усього можна невірно зрозуміти його творчість чи спрощено витлумачити ставлення поета до релігії, до згаданих загальнолюдських цінностей. Тарас Шевченко уявляється духовно близьким до великих реформаторів релігії, до таких, як Ян Гус (поема "Єретик", переклад М. Бендрупе):

*Зібралися, мов іуди
На суд нечестивий
Проти Христа.*

Мало кому з поетів, художників іншого народу, латиські літератори присвячували таку кількість віршів, есе, роздумів, як Тарасові Шевченку; рідко чийсь мотиви так часто використовували у власній творчості, змальовуючи духовну атмосферу свого часу.

Так, наприклад, поетеса Візма Белшевіца (1931 - 2005), наш перший кандидат на Нобелівську премію, вже 1964 року в своїй присвяті Т. Шевченку ("Серце Тараса") пише:

*На червоному перехресті серця сходяться
Народний розпач, народна ненависть.
Тут перекований у тривожний дзвін
Стогін розтоптані кіньми кобзи.
(Підрядковий переклад з латиської)*

По суті нові й нові переклади свідчать про те, що й донині відголос віршів Тараса Шевченка живий. Чимало творів знаходимо в інтерпретаціях декількох поетів, зрозуміло, виконаних зі своїми плюсами й мінусами. З метою ознайомлення з ними читачів ми вирішили в нове "Вибране" включити, як приклад, п'ять відомих перекладів "Заповіту".

...Три тисячі слухачів у палаці культури "Україна" у Києві (1984 рік) підвелись, коли "Заповіт" зазвучав у виконанні хору. Це також стало одним із свідчень безсмертя перекладеної приблизно 130-ма мовами світу поезії - як народної пісні, як найглибшого сучасного вірша...

Це було на святкуванні 170-річчя Тараса Шевченка, на яке з Латвії приїхали ми з Марісом Чаклайсом. Незабутній, подібний до ходи прочан, людський потік до місця поховання поета в Каневі, у його рідній Черкаській області.

Поети багатьох країн, представники різних народів поклали квіти, щоб ушанувати пам'ять людини, яка близько половини свого 47-літнього життя була безправним кріпаком, десять років поневірялась у заслання, а ті кілька останніх років переважно перебувала під таємним поліцейським наглядом...

А потім?

На віки вічні Тарас Шевченко оселився в пантеоні найбільших письменників світу.

Імант Аузінь,

поет, літературний критик, лауреат літературних премій

березень - квітень 2008 р.
м. Рига

Переклад Р. Чілачави

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

/З балади "Причинна"/

[1837, С.-Петербург]

Думка

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацькеє,
А думка говорить:
"Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, ньеньку старенькою,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде, -
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити".

Сидить козак на тім боці, -
Грає синє море.
Думав, доля зустрінеться, -
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак - шляхи биті
Заросли тернами.

[1838, С.-Петербург]

Думка

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш, -
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай синє море.
Воно знає, де мій милий,
Бо його носило,
Воно скаже, синє море,
Де його поділо.
Коли милого втопило -
Розбий синє море;
Піду шукать миленького,
Втоплю своє горе,
Втоплю свою недоленьку,
Русалкою стану,
Пошукаю в чорних [хвилях],
На дно моря кану.
Найду його, пригорнуся,
На серці зомлію.
Тогді, хвиле, неси з милим,
Куди вітер віє!
Коли ж милий на тім боці,
Буйнесенький, знаєш,
Де він ходить, що він робить,
Ти з ним розмовляєш.
Коли плаче - то й я плачу.
Коли ні - співаю;
Коли ж згинув чорнобривий,
То й я погибаю.
Тогді неси мою душу
Туди, де мій милий,
Червоною калиною
Постав на могилі.
Буде легше в чужім полі
Сироті лежати,
Буде над ним його мила
Квіткою стояти.
І квіткою, й калиною,
Цвісти над ним буду,
Щоб не пекло чуже сонце,
Не топтали люде.
Я ввечері посумую,
А вранці поплачу.
Зійде сонце - утру сльози, -
Ніхто й не побачить.
Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш, -
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай синє море...

[1838, С.-Петербург]

Думка

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде - як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує.
Чужі люди не питають -
Та й нащо питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Г'олосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синєє море
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!

[1838, С.-Петербург]

Катерина

*Василию Андреевичу Жуковскому
На память 22 апреля 1838 года*

(Уривок з поеми)

Катерино, серце мое!
Лишенько з тобою!
Де ти в світі подінешся
З малим сиротою?
Хто питає, привітає
Без милого в світі?
Батько, мати - чужі люде,
Тяжко з ними жити!

Вичуняла Катерина,
Одсуне квартиру,
Поглядає на улицю,
Колише дитинку;
Поглядає - нема, нема...
Чи то ж і не буде?
Пішла б в садок поплакати,
Так дивляться люде.
Зайде сонце - Катерина
По садочку ходить,
На рученьках носить сина,
Очиці поводить:
"Отут з муштри виглядала,
Отут розмовляла,
А там... а там... сину, сину!" -
Та й не доказала.

Зеленіють по садочку
Черешні та вишні;
Як і перше виходила,
Катерина вийшла.
Вийшла, та вже не співає,
Як перше співала,
Як москаля молодого
В вишник дожидала.
Не співає чорнобрива,
Кляне свою долю,
А тим часом вороженьки
Чинять свою волю -
Кують речі недобрії.
Що має робити?
Якби милий чорнобривий,
Умів би спинити...
Так далеко чорнобривий,
Не чує, не бачить,
Як вороги сміються їй,

Як Катруся плаче.
Може, вбитий чорнобривий
За тихим Дунаєм;
А може, вже в Московщині
Другую кохає!
Ні, чорнявий не убитий,
Він живий, здоровий...
А де ж найде такі очі,
Такі чорні брови?
На край світа, в Московщині,
По тім боці моря,
Нема нігде Катерини;
Та здалась на горе!..
Вміла мати брови дати.
Карі оченята,
Та не вміла на сім світі
Щастя-долі дати.
А без долі біле личко -
Як квітка на полі:
Пече сонце, гойда вітер:
Рве всякий по волі.
Умивай же біле личко
Дрібними сльозами,
Бо вернулись москалики
Іншими шляхами...

[1838, С.-Петербург]

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..
Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... Чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?..
Не питали б люди, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? "Нічого робить" , -
Не сказали б на сміх...

Квіти мої, діти!
Нащо ж вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,

Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...

Може, найдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи, -
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих -
І ... пан над панами!..

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі,
Козацьку громаду
З булавами, з бунчугами
Збирають на пораду...
Нехай душі козацькії
В Україні витають -
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий - море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили - гори.
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остило...
Лягла спочить... А тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають,
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки, -
Бо дотепні... А я... а я
Тільки вмію плакати,

Тільки сльози за Україну...
А слова - немає...
А за лихо... Та цур йому!
Хто його не знає!
А надто той, що дивиться
На людей душою, -
Пекло йому на сім світі,
А на тім...

Журбою

Не накличу собі долі,
Коли так не маю.
Нехай злидні живуть три дні -
Я їх заховано,
Заховано змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється...
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кричаче,
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком - люди не побачать,
То й не засміються...
Не втирайте ж мої сльози,
Нехай собі ллються,
Чуже поле поливають
Щодня і щоночі,
Поки, поки... не засиплють
Чужим піском очі...
Отак-то... А що робить?
Журба не поможе.
Хто ж сироті зазидує -
Карає того, Боже!

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас, -
Де ж мені вас діти?
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я - тут загину.
Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щиру правду,
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

Гайдамаки

(Уривки з поеми)

Все йде, все минає - і краю немає.
Куди ж воно ділось? відкіля взялось?
І дурень, і мудрий нічого не знає.
Живе ... умирає ... одно зацвіло,
А друге зав'яло, навіки зав'яло ...
І листя пожовкле вітри рознесли.
А сонечко встане, як перше вставало,
І зорі червоні, як перше плили,
Попливуть і потім, і ти, білолиций,
По синьому небу вийдеш погулять,
Вийдеш подивиться в жолобок, криницю
І в море безкрає, і будеш сіять,
Як над Вавилоном, над його садами
І над тим, що буде з нашими синами.
Ти вічний без краю!.. люблю розмовлять,
Як з братом, з сестрою, розмовлять з тобою,
Співать тобі думу, що ти ж нашептав.
Порай мені ще раз, де дітись з журбою?
Я не самотній, я не сирота, -
Єсть у мене діти, та де їх подіти?
Заховать з собою? - гріх, душа жива!
А може, їй легше буде на тім світі,
Як хто прочитає ті сльози-слова,
Що так вона щиро колись виливала,
Що так вона нишком над ними ридала.
Ні, не заховаю, бо душа жива.
Як небо блакитне - нема йому краю,
Так душі почину і краю немає.
А де вона буде? химерні слова!
Згадай же хто-небудь її на сім світі, -
Безславному тяжко сей світ покидать.
Згадайте, дівчата, - вам треба згадать!
Вона вас любила, рожеві квіти,
І про вашу долю любила співать.
Поки сонце встане, спочивайте, діти,
А я поміркую, ватажка де взять.

.....

Дивлюся, сміюся, дрібні утираю, -
Я не самотній, є з ким в світі жить;
У моїй хатині, як в степу безкраїм,
Козацтво гуляє, байрак гомонить;
У моїй хатині сине море грає,
Могила сумує, тополя шумить;
Тихесенько Г р и ц я дівчина співає, -
Я не самотній, є з ким вік дожить.

Сирота Ярема, сирота убогий:
Ні сестри, ні брата, нікого нема!
Попихач жидівський, виріс у порогу;
А не клене долі, людей не займа.
Та й за що їх лаять? хіба вони знають,
Кого треба гладить, кого катувать?
Нехай бенкетують ... У їх доля дбає,
А сироті треба самому придбать.
Трапляється, часом тихенько заплаче,
Та й то не од того, що серце болить:
Що-небудь згадає або що побачить ...
Та й знову за працю. Отак треба жить!
Нащо батько, мати, високі палати,
Коли нема серця з серцем розмовлять?
Сирота Ярема - сирота багатий,
Бо є з ким заплакати, є з ким заспівать:
Єсть карії очі - як зіроньки, сяють,
Білі рученята - мліють-обнімають,
Єсть серце єдине, серденько дівоче,
Що плаче, сміється, і мре, й оживає,
Святим духом серед ночі
Понад ним витає.
Отакий-то мій Ярема,
Сирота багатий.
Таким і я колись-то був.
Минуло, дівчата ...
Минулося, розійшлося,
І сліду не стало.
Серце мліє, як згадаю ...
Чому не осталося?

Чому не осталося, чому не витало?
Легше було б сльози, журбу вилівать.
Люде одібрали, бо їм було мало.
"Нащо йому доля? треба закопати:
Він і так багатий ..."

Багатий на лати
Та на дрібні сльози - бодай не втирать!
Доле моя, доле! де тебе шукать?
Вернися до мене, до моєї хати,
Або хоч приснися ... не хочеться спать.

Вибачайте, люде добрі:
Може, не до ладу,
Та прокляте лихо-злидні
Кому не завадить?
Може, ще раз зустрінемося,
Поки шкандибаю
За Яремою по світу,
А може ... й не знаю.
Лихо, люде, всюди лихо,

Нігде пригорнуться:
Куди, каже, хилить доля,
Туди й треба гнуться, -
Гнуться мовчки, усміхаться,
Щоб люде не знали,
Що на серці заховано,
Щоб не привітали.
Бо їх ласка ... нехай сниться
Тому, в кого доля,
А сироті щоб не снилась,
Не снилась ніколи!
Тяжко, нудно розказувать,
А мовчать не вмію.
Виливайся ж, слово-сльози:
Сонечко не гріє,
Не висушить. Поділюся
Моїми сльозами ...
Та не з братом, не з сестрою -
З німими стінами
На чужині ... А поки що -
До корчми вернусь,
Що там робиться...

.....

Епілог

Давно те минуло, як мала дитина,
Сирота в ряднині, я колись блукав
Без свити, без хліба по тій Україні,
Де Залізник, Гонта з свяченим гуляв.
Давно те минуло, як тими шляхами,
Де йшли гайдамаки, - малими ногами
Ходив я, та плакав, та людей шукав,
Щоб добру навчили. Я тепер згадав,
Згадав, та й жаль стало, що лихо минуло.
Молодее лихо! якби ти вернулось,
Проміняв би долю, що маю тепер.
Згадаю те лихо, степи ті безкраї,
І батька, і діда старого згадаю ...
Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.
Бувало, в неділю, закривши мінею,
По чарці з сусідом випивши тієї,
Батько діда просить, щоб той розказав
Про Коліївщину, як колись бувало,
Як Залізник, Гонта ляхів покарав.
Столітні очі, як зорі, сяяли,
А слово за словом сміялось, лилось:

Як ляхи конали, як Сміла горіла.
Сусіди од страху, од жалю німили.
І мені, малому, не раз довелось
За титаря плакати. І ніхто не бачив,
Що мала дитина у куточку плаче.
Спасибі, дідусю, що ти заховав
В голові столітній ту славу козацю:
Я її онукам тепер розказав.

Вибачайте, люде добрі,
Що козацьку славу
Так навмання розказую,
Без книжної справи.
Так дід колись розказував,
Нехай здоров буде!
А я за ним. Не знав старий,
Що письменні люде
Тії речі прочитають.
Вибачай, дідусю, -
Нехай лають; а я поки
До своїх вернуся
Та доведу вже до краю,
Доведу - спочину
Та хоч крізь сон подивлюся
На ту Україну,
Де ходили гайдамаки
З святими ножами, -
На ті шляхи, що я міряв
Малими ногами.

Погуляли гайдамаки,
Добре погуляли:
Трохи не рік шляхетською
Кров'ю наповали
Україну, та й замовкли -
Ножі пощербили.
Нема Гонти, нема йому
Хреста, ні могили,
Буйні вітри розмахали
Попіл гайдамаки,
І нікому помолитись,
Нікому заплакати.
Один тільки брат названий
Оставсь на всім світі,
Та й той - почув, що так страшно
Пекельнії діти
Його брата замучили,
Залізник заплакав
Вперше зроду; сльози не втер,
Умер неборака.
Нудьга його задавила

На чужому полі,
В чужу землю положила:
Така його доля!
Сумно-сумно гайдамаки
Залізную силу
Поховали; насипали
Високу могилу;
Заплакали, розійшлися,
Відкіля взялися.

Один тільки мій Ярема
На кий похилився,
Стояв довго. "Спочинь, батьку,
На чужому полі,
Бо на своїм нема місця,
Нема місця волі ...
Спи, козаче, душа щира!
Хто-небудь згадає".

Пішов степом сіромаха,
Сльози утирає.
Довго, довго оглядався,
Та й не видко стало.
Одна чорна серед степу
Могила осталась.

Посіяли гайдамаки
В Україні жито,
Та не вони його жали.
Що мусим робити?
Нема правди, не виросла;
Кривда повиває ...
Розійшлися гайдамаки,
Куди який знає:
Хто додому, хто в діброву,
З ножем у халяві,
Жидів кінчать. Така й досі
Осталася слава.
А тим часом стародавню
Січ розруйнували:
Хто на Кубань, хто за Дунай,
Тільки і осталися,
Що пороги серед степу.
Ревуть-завивають:
"Поховали дітей наших
І нас розривають".
Ревуть собі й ревітимуть -
Їх люде минули;
А Україна навіки,
Навіки заснула.

З того часу в Україні
Жито зеленіє;
Не чуть плачу, ні гармати,
Тільки вітер віє,
Нагинає верби в гаї,
А тирсу на полі.
Все замовкло. Нехай мовчить:
Така Божа воля.

Тільки часом увечері
Понад Дніпром, гаєм
Ідуть старі гайдамаки,
Ідучи співають:

"А в нашого Галайди хата на помості.
Грай, море! добре, море!
Добре буде, Галайда!"

[Квітень - листопад 1841]

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен, води повен,
Ніхто не спиняє,
Кому спинить - рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло, -
Погралися гори-хвилі -
І скіпок не стало.

Недовгий шлях - як човнові
До синього моря -
Сиротині на чужину,
А там - і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі;
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче;
Потім спитай, де сирота, -
Не чув і не бачив.

[1841, С.-Петербург]

Розрита могила

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
"Молилась, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широких світі, -
Панувала... Ой Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Україну,
Що, колишучи, співала
Про свою долю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колиці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай рие, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати".

Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? - Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили, -
Не плакали б діти, мати не журилась.

9 октября 1843, Березань

Сон

Комедія

*Дух истинны, его же мир не может прияти,
яко не видит его, ниже знает его.*

Иоанна глава 14, стих 17

У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає, -
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата.
А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка, підкрадеться,
Виде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазурі в печінки, -
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить! ..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята. "Нехай, - каже, -
Може, так і треба".
Так і треба! бо немає

Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте
Та якогось раю
На тім світі благаєте?
Немає! немає!
Шкода й праці. Схаменіться:
Усі на сім світі -
І царята і старчата -
Адамові діти.
І той ... і той ... а що ж то я?!
Ось що, добрі люди:
Я гуляю, бенкетую
В неділю і в будень.
А вам нудно! жалкуєте!
Сй-Богу, не чую,
І не кричть! Я свою п'ю,
А не кров людськую!
.....

Летим. Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає ...
І нема тому почину,
І краю немає!
Ніхто його не додбає
І не розруйнує ...
І все то те ... Душе моя,
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая,
Чого марне плачеш,
Чого тобі шкода? хіба ти не бачиш,
Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися; а я полечу
Високо, високо за синії хмари;

Немає там власті, немає там кари,
Там сміху людського і плачу не чуть.
Он глянь, - у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, бо нічим обуць
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! а онде під тином
Опухла дитина, голоднее мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

А он бачиш? очі! очі!
Нащо ви здалися,
Чом ви змалку не висохли,
Слізьми не злилися?
То покритка, попідтинню
З байстрам шкандибає,
Батько й мати одцурались,
Й чужі не приймають!
Старці навіть цураються!!
А панич не знає,
З двадцятою, недоліток,
Душі пропиває!

Чи Бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може, й бачить, та помага,
Як і оті гори
Предковічні, що політі
Кровію людською!..
Душе моя убогая!
Лишенько з тобою.
Уп'ємося отрутою,
В кризі ляжем спати,
Пошлем думу аж до Бога:
Його розпитати,
Чи довго ще на сім світі
Катам панувати??

.....
От я повертаюсь -
Аж кінь летить, копитами
Скелю розбиває!
А на коні сидить охляп,
У світі - не світі,
І без шапки. Якимсь листом
Голова повита.
Кінь басує, от-от річку,
От... от... перескочить.

А він руку простягає,
Мов світ увесь хоче
Загарбати. Хто ж це такий?
От собі й читаю,
Що на скелі наковано:
Першому - Вторая
Таке диво наставила.
Тепер же я знаю:
Це той Первий, що розпинав
Нашу Україну,
А Вторая доконала
Вдову сиротину.
Кати! кати! людоїди!
Наїлись обое,
Накралися; а що взяли
На той світ з собою?
Тяжко-тяжко мені стало,
Так, мов я читаю
Історію України.
Стою, замираю...
А тим часом - тихо, тихо
Та сумно співає
Щось такеє невидіме:

"Із города із Глухова
Полки виступали
З заступами на лінію,
А мене послали
На столицю з козаками
Наказним гетьманом!
О Боже наш милосердий!
О царю поганий,
Царю проклятий, лукавий,
Аспиде неситий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними костями;
Поставив столицю
На їх трупах катованих!
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив
У кайданах. Царю! царю!
І Бог не розлучить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
Навік-віки. Тяжко мені
Витать над Невою.
України далекої,
Може, вже немає.

Полетів би, подивився,
Так Бог не пускає.
Може, Москва випалила
І Дніпро спустила
В синє море, розкопала
Високі могили -
Нашу славу. Боже милий,
Зжалься, Боже милий".

.....

8 іюля 1844,
С.-Петербурґ

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?
Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни, моє серце, навіки засни,
Невкрите, розбите, - а люд нависний
Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

13 ноября 1844, СПб

Не завидуй багатому:
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові -
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному:
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зійдуться,
Та любо, та тихо,
Як у раї, - а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

4 октябрю 1845,
Миргород

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати,
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.
Оженись на вольній волі,
На козацькій долі:
Яка буде, така й буде,
Чи гола, то й гола.
Та ніхто не докучає
І не розважає -
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.
Удвох, кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакати,
Як ніхто не бачить.

4 октября 1845,
Миргород

Кавказ

Искреннему моему Якову де Бальмену

Кто даст главе моей воду,
И очесем моим источник слез,
И плачуся и день, и ночь
о побиенных.

Иеремии глава 9, стих 1

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день Божий добрі ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, -
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Не нам на прою з тобою стати!
Не нам діла твої судити!
Нам тільки плакати, плакати, плакати,
І хліб насущний замісити
Кровавим піотом і сльозами.
Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить.

Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, Боже, утомлений?
І нам даси жити!
Ми віруєм твоїй силі
І духу живому.
Встане правда! встане воля!
І тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.
А поки що течуть ріки,
Кровавії ріки!

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.

Отам-то милостивії ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо. Лягло костями
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх. А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!
А матерніх гарячих сльоз!
А батькових старих, кровавих,
Не ріки - море розлилось,
Огнєнне море! Слава! слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам-царям
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся - поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Чурек і сакля - все твоє;
Воно не прошене, не дане,

Ніхто й не возьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
А в нас!.. На те письменні ми,
Читаєм Божії глаголи!..
І од глибокої тюрми
Та до високого престола -
Усі ми в золоті і голі.
До нас в науку! ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!
Ми християне; храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас!
Нам тільки с а к л я очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! чом ви нам
Платить за сонце не повинні! -
Та й тільки ж то! ми не погане,
Ми настоящі християне,
Ми малим ситі!.. А зате!
Якби ви з нами подружили,
Багато б дечому навчилися!
У нас же й світа як на те -
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! а люду!.. Що й лічить!
Од молдованина до фіна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! У нас
Святую Біблію читає
Святий чернець і навчає,
Що цар якийсь-то свині пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив. Тепер на небі.
От бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Святим хрестом не просвіщенні,
У нас навчіться!.. В нас дери,
Дери та дай,
І просто в рай,
Хоч і рідню всю забори!
У нас! чого-то ми не вмієм?
І зорі лічим, гречку сієм,
Французів лаєм. Продаєм
Або у карти програсм
Людей... не негрів... а таких
Таки хрещених... н о п р о с т и х.
Ми не гішпани; крий нас, Боже,
Щоб крадене перекупать,
Як ті жиди. Ми по закону!..
По закону апостола
Ви любите брата!

Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті.
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу!
Та й лупите по закону:
Дочці на кожушок,
Байстриюкові на придане,
Жінці на патинки.
Собі ж на те, що не знають
Ні діти, ні жінка!

За кого ж ти розіп'явся,
Христе, Сине Божий?
За нас добрих, чи за слово
Істини... чи, може,
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.

Храми, каплиці, і ікони,
І ставники, і мирри дим,
І перед образом твоїм
Неутомленніє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!

Просвітілись! та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!..
Все покажем! тільки дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми муровати,
Кайдани кувати,
Як і носити!.. і як плесті
Кнути узловаті, -
Всьому навчим; тільки дайте
Свої сині гори
Остатнії... бо вже взяли
І поле, і море.

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запити
З московської чаші московську отруту!
О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душею в Україні витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розриті могили в степу назирай.
Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.

А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятиму, - нехай ростуть
Та з вітром говорять.
Вітер тихий з України
Понесе з росою
Мої думи аж до тебе...
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш...
І могили, степи, море,
І мене згадаєш.

18 ноября 1845,
в Переяславі

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати
І спати на волі -
І заснути навек-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

21 декабря 1845,
Вьюнища

Заповіт

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров вóрожу... отойді я
І лани, і гори -
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

25 декабря 1845,
в Переяславі

В казематі

Моїм союзникам посвящаю

І
Ой одна я, одна,
Як билиночка в полі,
Та не дав мені Бог
Ані щастя, ні долі.
Тільки дав мені Бог
Красу - карії очі,
Та й ті виплакала
В самотині дівочій.
Ані братика я,
Ні сестрички не знала,
Меж чужими зросла,
І зросла - не кохалась!
Де ж дружина моя,

Де ви, добрії люде?
Їх нема, я сама.
А дружини й не буде!

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербурґ]

III

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині -
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій - не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: "Молись,
Молися, сину, за Україну
Його замучили колись".
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

*Мені однаково чи буду
Я жити в Україні чи ні.
Чи хто згадає чи забуде
Мене в снігу на чужині
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими,
І не оплаканий своїми
В неволі тиснути умру
І все з собою заберу
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні
На нашій - не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином
Не скаже синові молись
Молися сину за Україну
Його замучили колись.
Мені однаково чи буде
Той син молитися чи ні...
Та не однаково мені
Як Україну злії люде
Присплять лукаві і в огні
Її окраденую збудять
Ох не однаково мені.*

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербурґ]

VI

Ой три шляхи широкії
Докупи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.
Покинули стару магір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший -
Молоду дівчину.
Посадила стара мати
Три ясени в полі.
А невістка посадила
Високу тополю.

Три явори посадила
Сестра при долині...
А дівчина заручена -
Червону калину.
Не прийнялись три ясени,
Тополя всихала,
Повсихали три явори,
Калина зов'яла.
Не вертаються три брати.
Плаче стара мати,
Плаче жінка з діточками
В нетопленій хаті.
Сестра плаче, йде шукати
Братів на чужину...
А дівчину заручену
Кладуть в домовину.
Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкії
Терном заростають.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербург]

VIII

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата
А матері вечерять ждуть.*

*Сем'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати
Так соловейко не дає.*

*Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх.
Сама заснула коло них.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.*

—

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині.
Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими.
Вони вже убогі,
Уже голі... Та на волі
Ще моляться Богу.
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

[Друга половина 1847,
Орська кріпость]

N. N.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога
Уже прокликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тойді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
 Та недовго сонце гріло,
 Недовго молилось...
 Запекло, почервоніло
 І рай запалило.
 Мов прокинувся, дивлюся:
 Село почорніло,
 Боже небо голубее
 І те помарніло.
 Поглянув я на ягнята -
 Не мої ягнята!

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос - більш нічого.
А серце б'ється - ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!

Похилившись,
Не те щоб дуже зажурившись,
А так на палубі стояв
І сторч на море поглядав,
Мов на Іуду... Із туману,
Як кажуть, стала виглядати
Червонолиця Діана...

А я вже думав спать лягати -
Та й став, щоб трохи подивиться
На круглолицю молодицю,
Чи теє... дівчину!.. Матрос,
Таки земляк наш з Островної,

На вахті стоя,
Журился сам собі чогось,
Та й заспівав, - звичайне, тихо,
Щоб капітан не чув, бо з лиха
Якийсь лихий, хоч і земляк.
Співа матрос, як той козак,
Щоб в наймах виріс сиротою,
Іде служити в москалі!..

Давно, давно колись
Я чув, як, стоя під вербою,
Тихенько дівчина співала,
І жаль мені, малому, стало
Того сірому-сироту,

Що він утомився,
На тин похилився,
Люде кажуть і говорять:
"Мабуть, він упився".

І я заплакав, - жаль малому
Було сіроми-сироти.

.....
Чого ж тепер заплакав ти?
Чого тепер тобі, старому,
У цій неволі стало жаль -
Що світ зав'язаний, закритий!
Що сам еси тепер москаль,
Що серце порване, побите,
І що хороше-дороге
Було в йому, то розлилося,
Що ось як жити довелося, -
Чи так, лебедику?! "Еге..."

[Друга половина 1848,
Косарал]

Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якєє тихєє ти слово
Тойді б промовила мені?
Ніякого. І не пізнала б.
А може б, потім нагадала,
Сказавши: "Снилося дурній".
А я зрадів би, моє диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселеє та молодее
Колишнє лишенько лихее.
Я зарідав би, зарідав!
І помоливсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнєє святее диво!

[Друга половина 1848, Косарал]

Пророк

Неначе праведних дітей,
Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка;
Свою любов благовістить,
Святу правду возвістить!
Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі. Полюбили
Того пророка, скрізь ходили
За ним і сльози, знай, лили
Навчені люди. І лукаві!
Господню святу славу
Розтлили... І чужим богам
Пожерли жертву! Омерзались!
І мужа свята... горе вам!
На стогнах каменем побили.
І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми покопать.
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

[Друга половина 1848, Косарал]-1859 року,
Декабря 18[С.-Петербург]

Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть!

.....

І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.

І не в однім отім селі,
А скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві... Гинуть! Гинуть!
У ярмах лицарські сини,
А препоганії пани
Жидам, братам своїм хорошим,
Остатні продають штани...

.....

Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадають.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати - і мовчать!

А як не бачиш того лиха,
То скрізь здається любо, тихо,
І на Україні добро.
Меж горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, любить
На всю Україну.
А понад ним зеленіють
Широкої села,
А у селах у веселих,
І люде веселі.
Воно б, може, так і сталось,
Якби не осталось
Сліду панського в Україні.

.....

[Друга половина 1848, Косарал]

Якби мені черевики,
То пішла б я на музики,
Горенько моє!
Черевиків немає,
А музика грає, грає,
Жалю завдає!
Ой піду я боса полем,
Пошукаю свою долю,
Доленько моя!

Глянь на мене, чорнобриву,
Моя доле неправдива,
Безгаланна я!
Дівчаточка на музиках
У червоних черевиках, -
Я світом нуджу.
Без розкоші, без любові
Зношу мої чорні брови,
У наймах зношу!

[Друга половина 1848, Косарал]

Не так тії вороги,
Як добрії люди -
І окрадуть жалкуючи,
Плачучи осудять,
І попросять тебе в хату,
І будуть вітати,
І питають тебе про тебе,
Щоб потім сміятись,
Щоб з тебе сміятись,
Щоб тебе добити...
Без ворогів можна в світі
Як-небудь прожити.
А ці добрі люде -
Найдуть тебе всюди,
І на тім світі, добряги,
Тебе не забудуть.

[Друга половина 1848, Косарал]

І широкою долину,
І високою могилу,
І вечірною годину,
І що снилось-говорилось,
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тим часом дорогії
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обоє -
Я в неволі, ти вдовою,
Не живем, а тільки ходим
Та згадуєм тії годи,
Як жили колись.

[Друга половина 1848,
Косарал]

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить ...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевую,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповіє тобі душу,
Й не знаєш, де дітись,
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

[Перша половина 1849,
Косарал]

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.
І вийшов до неї
З зеленого гаю
Козак молоденький;
Цілує, вітає,
І йдуть по долині,
І йдучи співають.
Як діточок двоє,
Під тую калину
Прийшли, посідали
І поцілювались.

Якого ж ми раю
У Бога благаєм?
Рай у серце лізе,
А ми в церкву лізем,
Заплющивши очі, -
Такого не хочем.
Сказав би я правду,
Та що з неї буде?
Самому завадить,
А попам та людям
Однаково буде.

[Перша половина 1849,
Косарал]

.....
Ми вкупочці колись росли,
Маленькими собі любились,
А матері на нас дивились
Та говорили, що колись
Одружимо їх. Не вгадали,
Старі зарані повмирили,
А ми малими розійшлись
Та вже й не сходились ніколи.
Мене по волі і неволі
Носило всюди. Принесло
На старість ледве і додому.
Веселеє колись село
Чомусь тепер мені, старому,
Здавалось темним і німим,
Таким, як я тепер, старим.
І бачиться, в селі убогим
(Мені так бачиться) нічого
Не виросло і не згнило,
Таке собі, як і було.
І яр, і поле, і тополі,
І над криницею верба,
Нагнулася, як та журба
Далеко в самотній неволі.
Ставок, гребелька, і вітряк
З-за гаю крилами махає.
І дуб зелений, мов козак
Із гаю вийшов та й гуляє
Попід горою; по горі
Садочок темний, а в садочку
Лежать собі у холодочку,
Мов у раю, мої старі.

Хрести дубові посхилялись,
Слова дощем позамивались ...
І не дощем, і не слова
Гладесенько Сатурн стирає ...
Нехай з святими спочивають
Мої старії ... "Чи жива
Ота Оксаночка?" - питаю
У брата тихо я. "Яка?"
"Ота маленька, кучерява,
Що з нами гралася колись.
Чого ж ти, брате, зажурився?"
"Я не журюсь. Помандрувала
Ота Оксаночка в поход
За москалями та й пропала.
Вернулась, правда, через год,
Та що з того. З байстрам вернулась.
Острижена. Було, вночі
Сидить під тином, мов зозуля,
Та кукає; або кричить,
Або тихесенько співає
Та ніби коси розплітає.
А потім знов кудись пішла,
Ніхто не знає, де поділась,
Занапастилась, одурила.
А що за дівчина була,
Так так що краля! і не вбога,
Та талану Господь не дав ... "
А може, й дав, та хтось украв,
І одурив святого Бога.

[Перша половина 1849,
Косарал]

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія
В очах веселих; любо їм,
Очам негрішним, молодим.
І всі регочуться, сміються,
І всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
І нишком плачу, плачу я.
Чого ж я плачу? Мабуть, шкода,
Що без пригоди, мов негода,
Минула молодість моя.

[Перша половина 1850,
Оренбург]

*Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія
В очах веселих, любих їм,
Очам негрішним, молодим.
І всі регочуться, сміються,
І всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
І нишком плачу, плачу я.
Чого ж я плачу? Мабуть, шкода,
Що без пригоди, мов негода,
Минула молодість моя.*

Ми заспівали, розійшлись,
Без сльоз і без розмови,
Чи зійдемося ж знову?
Чи заспіваємо коли?
А може, й те ... Та де? Якими?
І заспіваємо яку?
Не тут і, певне, не такими!
І заспіваєм не таку!
І тут невесело співали,
Бо й тут невесело було,
Та все-таки якось жились,
Принаймні вкупі сумували,
Згадавши той веселий край,
І Дніпр той дужий, крутогорий,
І молодеє тее горе!..
І молодий той грішний рай!

[Перша половина 1850,
Оренбург]

Якби ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б елегій не творили,
Та марне Бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись.
За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози. Я не знаю,
Чи єсть у Бога люте зло,
Що б у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!

Не називаю її раєм,
Тії хагиночки у гаї
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину ... В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло ... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою,

Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині! .. А ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи -
Носити воду школярам.
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! Сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії,
Для кого в світі живе?
Ви в наймах вирости чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!

Мені аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села!
Такії, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї
На праведній твоїй землі!
Ми в раї пекло розвели,
А в тебе другого благаєм,
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо
І їх сльозами поливаєм.
А може, й те ще ... ні, не знаю,
А так здається ... сам еси ...
(Бо без твоєї, Боже, волі
Ми б не нудились в раї голі).
А може, й сам на небеси
Смієшся, батечку, над нами
Та, може, радишся з панами,
Як править миром! Бо дивись:
Он гай зелений похилився,
А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть понад ставом
Тихесенько собі купають
Зелені віти ... Правда, рай?
А подивися та спитай!
Що там твориться у тім раї!
Звичайне, радість та хвала!
Тобі, єдиному, святому,
За дивнії твої діла!
Отим-бо й ба! Хвали нікому,
А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому! Ні, ні, нічого
Нема святого на землі ...

Мені здається, що й самого
Тебе вже люди прокляли!

[Перша половина 1850,
Оренбург]

Мій Боже милий, знову лихо!..
Було так любо, було тихо;
Ми заходились розкувати
Своїм невольникам кайдани.
Аж гульк! .. Ізнову потекла
Мужицька кров! Кати вінчанні,
Мов пси голодні за маслак,
Гризуться знову.

[1859 - 1859, Новопетровське
укріплення - С. - Петербург]

Юродивий

(Уривок)

О зоре ясная моя!
Ведеш мене з тюрми, з неволі
Якраз на смітничок Миколи,
І світиш, і гориш над ним
Огнем невидимим, святим,
Животворящим, а із гною
Встають стовпом передо мною
Його безбожнії діла...
Безбожний царю! творче зла!
Правди гонителю жестокий!
Чого накоїв на землі!

А ти, всевидящее око!
Чи ти дивилося звисока,
Як сотнями в кайданах гнали
В Сибір невольників святих,
Як мордували, розпинали
І вішали. А ти не знало?
І ти дивилося на них
І не осліпло. Око, око!
Не дуже бачиш ти глибоко!
Ти спиш в кіоті, а царі...
Та цур їм, тим царям поганим!
Нехай верзуться їм кайдани.
А я полину на Сибір,
Аж за Байкал; загляну в гори,
В вертепи темнії і в нори

Без дна глибокїї, і вас,
Споборники святої волї,
Із тьми, із смрада і з неволї
Царям і людям на показ
На світ вас виведу надалї
Рядами довгими в кайданах...

[Грудень 1857,
Нижній Новгород]

Доля

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромї стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люде», - ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходїмо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходїмо дальше, дальше слава,
А слава - заповідь моя.

[9 лютого 1858,
Нижній Новгород]

Доля.

*Ми не лукавили зо тобою,
Ми другом і братом і сестрою
Сіромї стали. Ми взяли
Мене маленького за руку,
І в школу хлопця одвели
До п'яного дяка в науку.
— Учись серденько, колись
З нас будуть люде. — ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчивсь. А ти збрехала!
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли. У нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходїмо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходїмо дальше, дальше слава,
А слава заповідь моя.*

Муза

А ти, пречистая, святая,
Ти, сестро Феба молодая!
Мене ти в пелену взяла
І геть у поле однесла.
І на могилі серед поля,
Як тую волю на роздоллі,
Туманом сивим сповила.
І колихала, і співала,
І чари діяла... І я...
О чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
Мене ти всюди доглядала.

В степу, безлюдному степу,
В далекій неволі,
Ти сіяла, пишалася,
Як квіточка в полі!
Із казарми нечистої
Чистою, святою
Пташечкою вилетіла
І понадо мною
Полинула, заспівала
Ти, золотокрила...
Мов живущою водою
Душу окропила.

І я живу, і надо мною
З своєю Божою красою
Гориш ти, зоренько моя,
Моя порадонько святая!
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду. Поможі
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая!
Моя ти мамо! Положи
Свого ти сина в домовину
І хоть єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи.

[9 лютого 1858,
Нижній Новгород]

Сон

Марку Вовчку

На панщині пшеницю жала,
Втомилася; не спочивать
Пішла в снопи, пошкандибала
Івана сина годувать.
Воно сповитеє кричало
У холодочку за снопом.
Розповіла, нагодувала,
Попестила; і ніби сном,
Над сином сидя, задрімала.
І сниться їй той син Іван
І уродливий, і багатий,
Не самотній, а самотній
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі;
Та на своїм веселім полі
Свою-таки пшеницю жнуть,
А діточки обід несуть.
І усміхнулася небога,
Проснулася - нема нічого...
На сина глянула, взяла
Його тихенько сповила
Та, щоб дожать до ланового,
Ще копу дожинать пішла.

[13 липня 1858,
С.-Петербург]

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі -
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волку, треба миром,
Громадою обух сталить;
Та добре вигострить сокиру -
Та й заходиться вже будить.
А то проспять собі небога
До суду Божого страшного!

А панство буде колихать,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яного,
Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.

1858, 22 ноября,

[С.-Петербург]

Марку Вовчку

На пам'ять 24 генваря 1859

Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало;
І виблагав. Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!
Світи на мене, і огрій,
І оживи моє побите
Убоге серце, неукрите,
Голоднее. І оживу,
І думу вольную на волю
Із домовини воззову.
І думу вольную... О доле!
Пророче наш! Моя ти доне!
Твою думу назову.

1859, февраля 17, СПб

Сестрі

Минаючи убогі села
Понадніпрянські невеселі,
Я думав: "Де ж я прихилюсь?
І де подінуся на світі?"
І сниться сон мені: дивлюсь,
В садочку, квітами повита,
На пригорі собі стоїть,
Неначе дівчина, хатина,
Дніпро геть-геть собі розкинувсь!

Сіє батько та горить!
Дивлюсь, у темному садочку,
Під вишнею у холодочку,
Моя єдина сестра!
Многострадалиця святая!
Неначе в раї, спочиває
Та з-за широкого Дніпра
Мене, небога, виглядає.
І їй здається - виринає
З-за хвилі човен, доплива ...
І в хвилі човен порина.
"Мій братику! моя ти доле!"
І ми прокинулися. Ти ...
На панщині, а я в неволі!..
Отак нам довелося йти
Ще змалечку колючу ниву!
Молися, сестро! будем живі,
То Бог pomoже перейти.

20 іюля [1859], Черкаси

Ой діброво - темний гаю!
Тебе одягає
Тричі на рік ... Багатого
Собі батька маєш.
Раз укрие тебе рясно
Зеленим покровом, -
Аж сам собі дивується
На свою діброву...
Надивившись на доненьку
Любу, молодую,
Возьме її та й огорне
В ризу золотую
І сповіє дорогою
Білою габою, -
Та й спать ляже, втомившись
Турбюю такою.

15 стичня 1860, СПб

Молитва

Царям, всесвітнім шинкарям,
І дукачі, і таляри,
І пута кутії пошли.
Робчим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою ти силу ниспошли.
Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!

24 мая [1] 860, СПб

Над Дніпровою сагою
Стоїть явор меж лозою,
Меж лозою з ялиною,
З червоною калиною.

Дніпро берег рис-рис,
Яворові корінь миє.
Стоїть старий, похилився,
Мов козак той зажурився.

Що без долі, без родини,
Та без вірної дружини,
І дружини, і надії
В самотині посивіє!

Явор каже: "Похилюся
Та в Дніпріві скупаюся".
Козак каже: "Погуляю
Та люблюю пошукаю".

А калина з ялиною
Та гнучкою лозиною,
Мов дівчаточка, із гаю
Виходжаючи, співають;

Повбирані, заквітчані
Та з таланом заручені,
Думки-гадоньки не мають,
В'ються-гнуться та співають.

24 іюня [1860, С.-Петербург]

Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій, теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено),
Багрянницями закрито
І розп'ятієм добито?

Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітіся,
Просвітіся!.. Будем, брате,
З багрянниць онучі драги,
Люльки з кадил закуряти,
Я в л е н н и м и піч топити,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!

27 іюня [1860,
С.-Петербург]

І Архімед, і Галілей
Вина й не бачили. Єлей
Потік у черево чернече!
А ви, святис предотечі,
По всьому світу розійшлись
І крихту хліба понесли
Царям убогим. Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люде виростуть. Умруть
Ще не зачатіє царята ...
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.

24 септєбря
[1860, С-Петербург]

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на ко́го.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг - убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жніва
Колись-то будуть. І дурю!
Себе таки, себе само́го,
А більше, бачиться, нікого?

Орися ж ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясно́ю!
Орися ж ти, розвернися,
Полям розстелися!
Та посійся добрим житом,
Долею полийся!
Розвернися ж на всі боки,
Ниво-десятино!
Та посійся не словами,
А розумом, ниво!
Вийдуть люде жито жати...
Веселії жніва!..
Розвернися ж, розстелися ж,
Убогая ниво!!!

Чи не дурю себе я знову
Своім химерним добрим словом?
Дурю! Бо лучче одурить
Себе-таки, себе само́го,
Ніж з ворогом по правді жить
І всеє нарікать на Бога!

5 октябрю [1860,
С.-Петербурґ]

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни - святої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольную на волю
Не прийде випустить... Сиді
І нічоґісінько не жди!..

18 октябрю [1860,
С.-Петербурґ]

І тут, і всюди - скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивать собі, небога.
А воля душу стерегла.
"Прокинься, - каже. - Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!"
Ледача воля одурила

Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносили,
Уже ворущаться царі ...
І буде правда на землі.

30 октября [1860, С.-Петербург]

О люди! люди небораки!
Нащо здалися вам царі?
Нащо здалися вам псарі?
Ви ж таки люди, не собаки!

Вночі і ожеледь, і мряка,
І сніг, і холод. І Нева
Тихесенько кудись несла
Тоненьку кригу попід мостом.
А я, отож таки вночі,
Іду та кашляю йдучі.
Дивлюсь: неначе ті ягнята,
Ідуть задрипані дівчата,
А дід (сердешний інвалід)
За ними гнеться, шкандибає,
Мов у кошару заганяє
Чужу худобу. Де ж той світ?!
І де та правда?! Горе! Горе!
Ненагодованих і голих
Женуть (последний долг отдать),
Женуть до матері байстрят
Дівчаточок, як ту отару.
Чи буде суд! Чи буде кара!
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда меж людьми?
Повинна быть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить.

3 ноября [1860,
С.-Петербург]

Зміст

***Рече та стогне Дніпр широкий...	11
Думка (Тече вода в синє море...)	11
Думка (Вітре буйний, вітре буйний!..)	12
Думка (Нащо мені чорні брови...)	13
Катерина (уривок з поеми)	14
*** Думи мої, думи мої...	15
Гайдамаки (уривки з поеми)	18
*** Вітер з гаєм розмовляє...	23
Розрита могила	24
Сон (Комедія. Уривки)	25
*** Чого мені тяжко, чого мені нудно...	29
*** Не завидуй багатому...	29
*** Не женися на багатій...	30
Кавказ	30
*** Минають дні, минають ночі...	34
Заповіт	35
В казематі	
I *** Ой, одна я, одна...	35
III *** Мені однаково, чи буду...	36
VI Ой три шляхи широкі...	36
VIII *** Садок вишневий коло хати...	37
*** Думи мої, думи мої...	38
N.N. (Мені тринадцятий минало...)	38
*** Самому чудно. А де ж дітись...	39
*** Ну що б, здавалося, слова...	40
*** Якби зустрілися ми знову...	41
Пророк	41
*** І небо невмите, і заспані хвилі...	42
*** І виріс я на чужині...	42
*** Якби мені черевики...	43
*** Не так тії вороги...	43
*** І широкою долину...	43
*** За сонцем хмаронька плыве...	45
*** Зацвіла в долині...	45
*** Ми вкупочці колись росли...	46
*** Ми заспівали, розійшлись...	48
*** Якби ви знали, паничі...	48
*** Огні горять, музика грає...	47
*** Мій Боже милий, знову лихо!..	50
Юродивий (уривок)	50
Доля	51
Муза	52
Сон (На панщині пшеницю жала...)	53
*** Я не нездужаю, нівроку...	53
Марку Вовчку	54
Сестрі	54
*** Ой діброво - темний гаю...	55
Молитва (Царям, всесвітнім шинкарям...)	55

*** Над Дніпровою сагою...	56
*** Світе ясний, світе тихий...	56
*** І Архімед, і Галілей...	57
*** Не нарікаю я на Бога...	57
*** Минули літа молодії...	58
*** І тут, і всюди - скрізь погано...	58
*** О люди! люди небораки...	59

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

ДОЛЯ

Поезії

(Українською та латиською мовами)

Керівники проекту

Ія Чілачава

Олександр Мекекечко

Дизайн й оригінал-макет

Діана Мацукевича

Редактори тексту українською мовою

Ія Чілачава

Рауль Чілачава

Редактори тексту латиською мовою

Імант Аузінь

Вента Коцере

Коректор тексту українською мовою

Наталія Яковенко

Коректор тексту латиською мовою

Людмила Ліханова

Малюнки Тараса Шевченка Tarasa Ševčenko zīmējumi

Знахар.

1841. Папір, олівець, туш, перо.

Рūšлотājs.

1841. Papīrs, zīmulis, tuša, spalva.

Сліпа з дочкою.

Автоілюстрація до поеми «Слепая».
1842. Папір, олівець, сепія.

Аклā ar meitu.

Роēмас „Аклā” autoilustrācija.
1842. Papīrs, zīmulis, sērija.

Бандурист.
1843. Папір, сепія.

Bandūrists.
1843. Papīrs, sērija.

Хага батьків у Кирилівці.
1843. Папір, олівець.

Vesāku māja Kirilivcā.
1843. Papīrs, zīmulis.

Казка.
1844. Папір, олівець.

Pasaka.
1844. Papīrs, zīmulis.

Автопортрет.
1845. Папір, олівець.

Autoportrets.
1845. Papīrs, zīmulis.

Портрет Тетяни Катеринич.
1846. Папір, олівець.

Tetjanas Kateriničas portrets.
1846. Papīrs, zīmulis.

Аскольдова могила.
1846. Папір, олівець, акварель.

Askolda kaps.
1846. Papīrs, zīmulis, akvarelis.

Автопортрет.
1847. Папір, олівець.

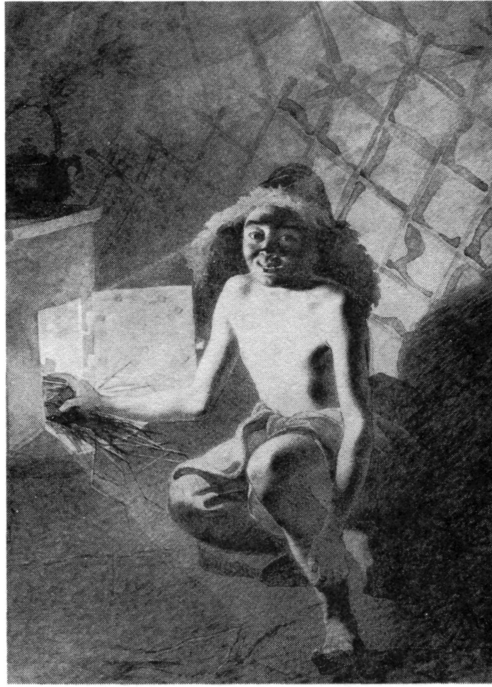
Autoportrets.
1847. Papīrs, zīmulis.

Місячна ніч на Косаралі.
1848 - 1849. Папір, акварель.

Mēnesnīcas nakts Kosaralā.
1848 1849. Papīrs, akvarelis.

Хлопчик розпалює грубку.
1848 - 1849. Папір, сепія.

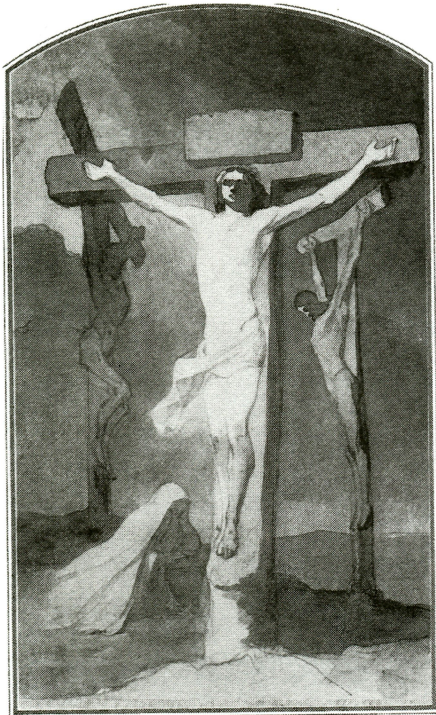
Zēns iekur krāsni.
1848 - 1849. Papīrs, sērija.

Автопортрет.
1848 - 1849. Папір, сепія.

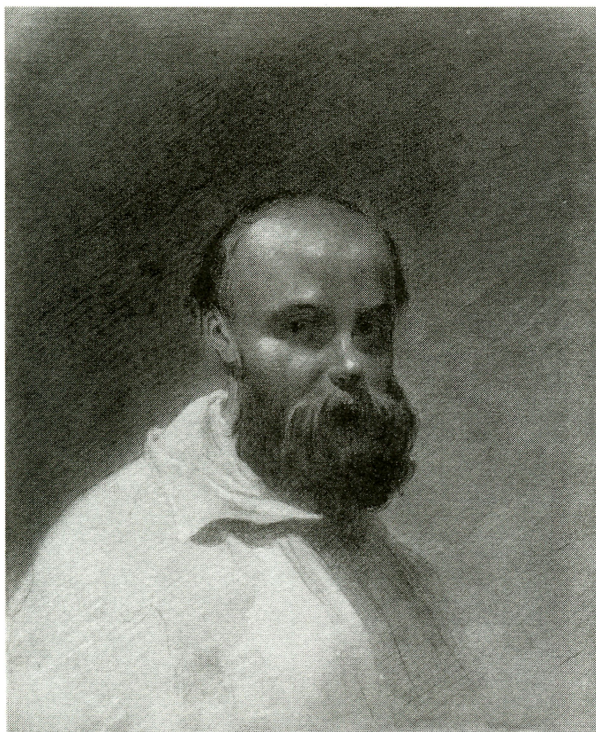
Autoportrets.
1848 - 1849. Papīrs, sērija.

Розп'яття. Ескіз.
1850. Папір, сепія.

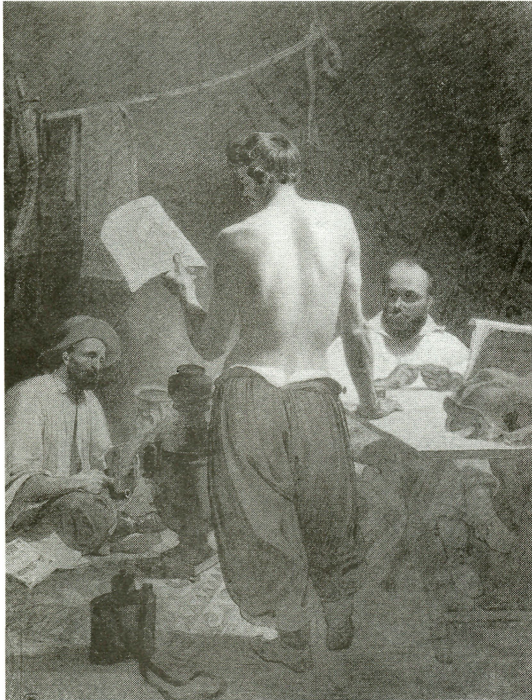
Krucifikss. Skice.
1850. Papīrs, sērija.

Автопортрет.
1851. Папір, олівець, білило.

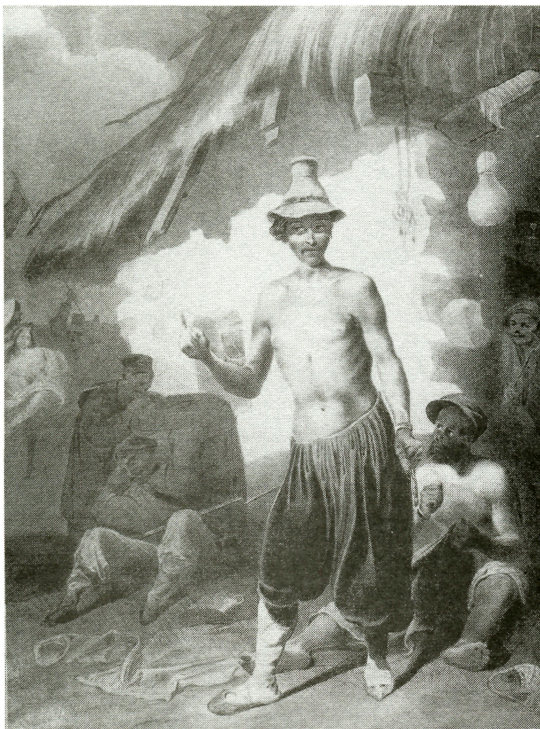
Autoportrets.
1851. Papīrs, zīmulis, baltā krāsa.

Серед товарищів.
1851. Папір, сепія, білило.

Biedru vidū.
1851. Papīrs, sērija, baltā krāsa.

Циган.
1851. Папір, сепія.

Čigāns.
1851. Papīrs, sērija.

Киргизка.
1856. Папір, сепія.

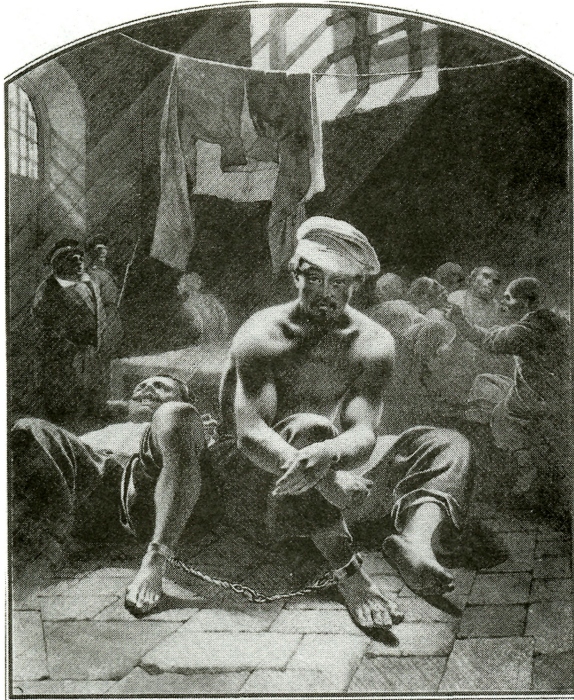
Kirgīziete.
1856. Papīrs, sēpija.

Молитва за померлими.
1856 - 1857. Папір, сепія.

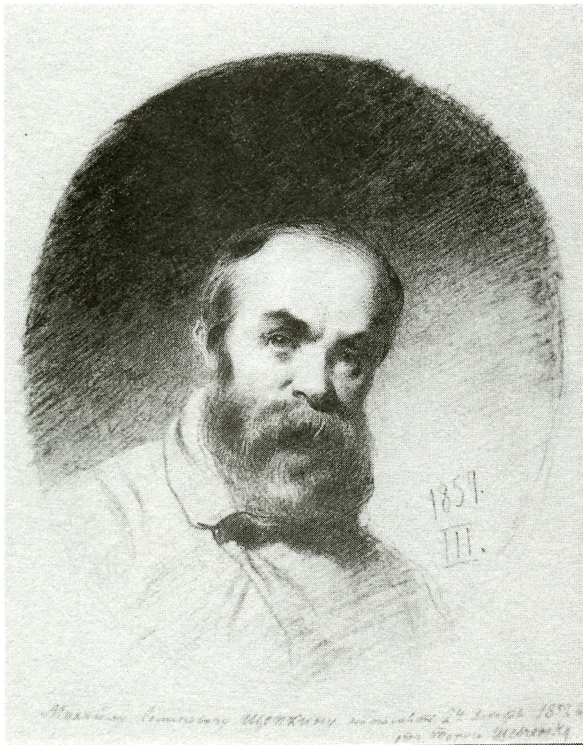
Lūgšana par mirušajiem.
1856 - 1857. Papīrs, sēpija.

У в'язниці.
1856 - 1857. Папір, туш, бістр.

Cietumā.
1856 1857. Papīrs, tuša, bistrs.

Автопортрет.
1857. Папір, олівець.

Autoportrets.
1857. Papīrs, zīmulis.

В Черкасах.
1859. Папір, олівець, туш,
перо, пензель.

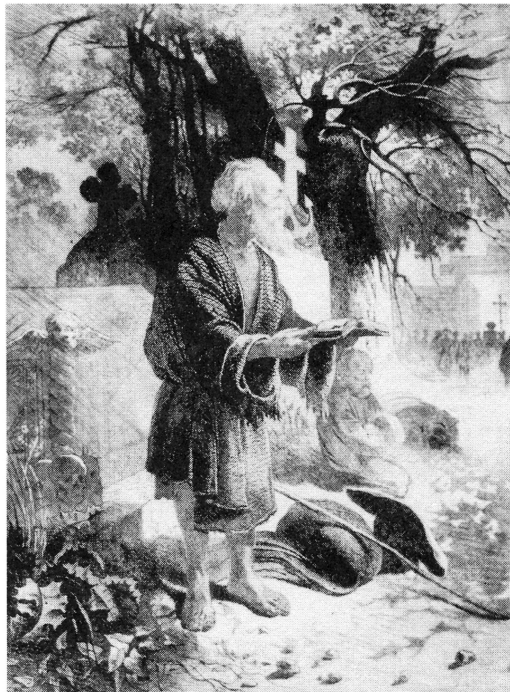
Čerkasi.
1859. Papīrs, zīmulis, tuša,
spalva, ota.

Дві дівчини.
1858. Папір, офорт, акватинта.

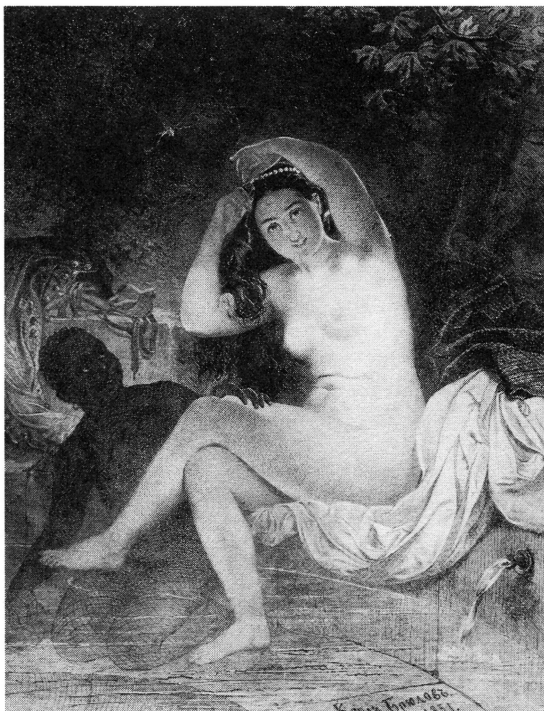
Divas meitenes.
1858. Papīrs, oforts, akvatinta.

Старець на кладовищі.
1859. Папір, офорт, акватинта.

Sirmgalvis kapsētā.
1859. Papīrs, oforts, akvatinta.

Вірсавія.
1860. Папір, офорт, акватинта.

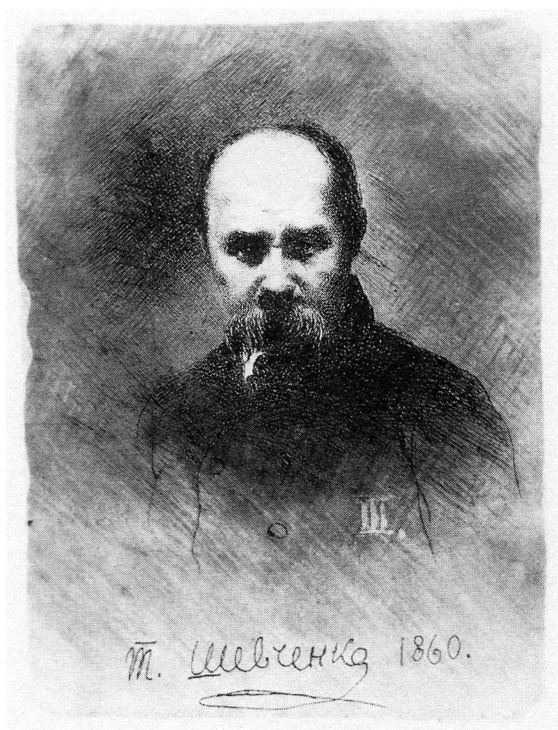
Virsavija.
1860. Papīrs, oforts, akvatinta.

Автопортрет з бородою.
1860. Папір, офорт.

Autoportrets ar bārdu.
1860. Papīrs, oforts.

Автопортрет у темному костюмі.
1860. Папір, офорт, акватинта.

Autoportrets tumšā kostīmā.
1860. Papīrs, oforts, akvatinta.

Портрет Ликери Полусмакової.
1860. Папір, олівець.

Likeras Polusmakovas portrets.
1860. Papīrs, zīmulis.

Автопортрет у світлому костюмі.
1860. Папір, офорт.

Autoportrets gaišā kostīmā.
1860. Papīrs, oforts.

Tarass Ševčenko

LIK TENIS

Dzeja

/Tulkojums no ukraiņu valodas/

UDK 821.161.2-1
Še 890

Grāmata izdota valsts programmas 1401150 "Pasākumi sakaru veicināšanai ar ukraiņiem, kuri dzīvo ārpus Ukrainas" ietvaros

Ukrainas vēstniecība Latvijā izsaka pateicību
AS "PrivatBank" un Vasīlijam Meļņikam
par palīdzību šā izdevuma tapšanā

Pateicamies
Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktorei
Ventai Kocerei
un Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas
Ukrainas Informācijas centra vadītājai
Sarmītei Dzilnai

Dzejoļu krājumā iekļauti Tarasa Ševčenko darbi pazīstamu latviešu XX gadsimta dzejnieku atdzejojumos

Grāmatā ievietotas Tarasa Ševčenko mākslas darbu reprodukcijas; vāka noformējumā izmantots T. Ševčenko fotoportrets

Sastādījums un priekšvārds: **Imants Auziņš**
Rauls Čilačava

© Raula Čilačavas sastādījums un priekšvārds
© Imanta Auziņa sastādījums, tulkojums, priekšvārds
© Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

Latvijas Akadēmiskā bibliotēka
Rīga - 2008

Iespiests tipogrāfijā "Zelta Rudens"
Rīga, Latvija, 2008, +371 67624955

ISBN 978-9984-538-99-0

Ukraiņu tautas ģēnijs

Vēstulē žurnāla "Narodnoje čteņije" redaktoram 1860. gada 18. februārī Tarass Ševčenko atzīmēja: "Mans mūža gājums ir manas dzimtenes vēstures daļa". Šie vārdi ļoti precīzi izsaka viņa dzīves un daiļrades jēgu.

Aplūkojot izsūtījumā darinātos Ševčenko autoportretus, jūs pārsteigts vēl ne četrdesmit gadus nenasnieguša cilvēka novecojusī, izmocītā seja un dziļi acu dobumos iekritušās acis. Aizbraucot uz jebkuru ukraiņu ciemu, ieejot jebkurā mājā, jūs tur noteikti ieraudzīsiet ar izšūtiem divieliem rotātu Ševčenko portretu. Vecākās paaudzes ļaudis to arī šodien novieto līdās Pestītāja un Svētās Dievmātes ikonām. Lielāku svētbijību pret dzejnieku grūti iedomāties! Viņš ir viens no tiem nedaudzajiem, kura vārds tiek uzvertts kā kādas zemes, tautas simbols. Apbrīnojami apvienodams sevī pilsoni un mākslinieku, cīnītāju un sapņotāju, Tarass Ševčenko pēcteču priekšā nostājas vairākos veidos. Vispirms kā ģeniāls dzejnieks, vārda burvis, otrkārt kā spožs mākslinieks gleznotājs, gravieris, liels oforta meistars.

Tikpat interesants un pievilcīgs ir Ševčenko - prozists un dramaturgs. Tiesa, jau pirms viņa jaunradīja Grigorijs Skovoroda, Ivans Kotļarevskis, Grigorijs Kvitka-Osnovjanenko, taču bija nepieciešams ar ērkšķu kroni kronēts nācijas tēvs.

"Man varen tīk raudzīties uz laimīgiem cilvēkiem. Un, manuprāt, nav skaistāka, nav iepriecinošāka skata par laimīga cilvēka tēlu", Tarass Ševčenko rakstīja garstāstā "Muzikants". Bet ko gan viņš zināja par laimi, šis cietsirdīgā likteņa izmocītais cilvēks, kurš patiesībā brīvs dzīvojis vien 13 gadu, turklāt četrus no tiem ciešā policijas uzraudzībā? Un vai gan no parastas dzīves loģikas nav paradoksalī, ka bijušais dzimtcilvēks un politiešlodziņš neapskauž laimīgos, bet priecājas par tiem?! Nesteigsimies ar atbildi, bet vēlreiz uzmanīgi pārlaposim "Kobzaru", pašķirstīsim lappuses, iedziļināsimies viņa vārsnās!

Pat nepieredzējusi acs pamanīs, ka Ševčenko iemīļotie vārdi ir "Liktenis", "Brīve", "Ukraina". Šo maģisko jēdzienu trīsvienība tad arī saplūst viņam augstākajās cilvēka jūtās "laime". Tā ir mānīga, nedroša, īslaicīga - šī laime, tomēr ilgās pēc tās caurauž visu Ševčenko daiļradi. Viņš savu svēto trīsvienību apspēlē dažādos variantos, sameklē tai dažnedažādus epitetus, salīdzinājumus, hiperbolas, met ap to prāta un sirds lidu lokus, bet reizēm piepulcina vēl vienu iemīļoto vārdu "paradīze". Lielākoties tas ir Zemes, šīs pasaules esamības, nereti arī daudzcietušās dzimtenes sinonīms. Tās kazaku pagājība dzejniekam liekas tieši tā paradīze, kur pēc likteņa gribas dziļojusi Ukraina.

Jurijs Andruzskis, Ševčenko paziņa Kirila un Metodija biedrībā, konfrontēts ar dzejnieku Trešajā nodaļā, sniedzis viņam - jebšu mazdūšības dēļ - precīzu raksturojumu: "Viņa galvenais likums: kurš ir padevīgs valdniekam, tas ir nelietis".

Ševčenko šo savu "likumu" nebūt netika slēpis ne līdž arestam, ne izsūtījuma laikā, nedz pēc atbrīvošanas, jau būdams impēriskās Mākslas akadēmijas īstenais loceklis.

"Pārmetu sev, mocos, taču nenozēloju..." - sacīs Orskas cietokšņa ieslodzītais un paliks uzticīgs savam kredo.

Ševčenko - praviets! Nav nekā dīvaina tādā apgalvojumā. Ģēnijs

taču vienmēr apsteidz savu laiku, saredz caur nākamības dienu un nakšu slāni. Apbrīnojama ir Ševčenko tālredzība, pārsteidz viņa vēsturiskās perspektīvas redzējums:

*Un zeme jaunota tad kļūs
Bez naidnieka, bez naida vātīm,
Bet būs tur dēls un būs tur māte,
Un cilvēki uz zemes būs.*

Tarass Ševčenko ir ne tikai asa pilsoniska patosa dzejnieks, bet arī maigs liriķis, kurš aizsniedz cilvēka dvēseles dziļi, aizskar pašas apslēptākās viņa domu un kaislību stīgas. Ševčenko dzejoļu forma ir gandrīz nemanāma. Tā it kā nemaz nepastāv, tik prasmīgi tā pakļauta domai, tēlam, vārda iekšējai mūzikai. Viņa rindu plūdums ir dabisks, doma - dzīva un caurspīdīga, tēls - dziļš un iespaidīgs. Dzimtās valodas labirintos viņš ir ārkārtīgi "savš" cilvēks, kurš prot no jebkuras bezizejas atrast izeju, no jebkuras "nepoētiskas rūdas" izkausēt īstu zeltu. Līdz ģeniālai vienkāršībai pārtopošs tautiskums - visas Ševčenko daiļrades raksturīga īpatnība.

Tarass Ševčenko arī dzejā ir mākslinieks. Ar gleznotāja reālista otu viņš glezno ļoti spilgtas un skaidri saskatāmas gleznas. No piemēriem pietiek minēt dzejoli "Zied ķirši dārziņā gar sētu...", kur ikviens no piecpadsmit rindām ir pabeigta aina. Ševčenko dzejā pārsteidz monumentāli tēli: "*Pagalvī sev kalnus lika, apsedzās ar stepi*", "*Bēga miegs, bet nakts - kā jūra...*" u.tml.

Ševčenko dzeja nepazīst "gaisa bedres", emocionālo vai saturisko vakuumu. Tajā pastāvīgi saduras savā starpā negaisa mākoņi, un atdzejotājs līdzinās lidotājam, kuram jādomā gan par glābiņu, gan par to, kā nodot tālāk citiem šo neatkārtojamo skaistumu.

Atklāti sakot, atdzejotājs bieži ķeras pie divām pamatrindām, kam galvenā idejiskā un tēlainā slodze, bet pārējās rindas pielaiķo atbilstoši iepriekšējām atskaņām. Ševčenko nav kaut kādas stabilas atskaņojumu shēmas, tā ir patvaļīga: dažkārt cita citai seko vienveida atskaņas - un viss dzejolis lasāms vienā elpas vilcienā; citkārt blakus atskaņas pāriet krusteniskajās, bet krusteniskās - iekšējās; ritms ir pātrināts un nemitīgi mainās. Tā patiešām ir dzejnieka daudzcietaušs sirds kardiogramma. Kā ne vienreiz vien liecinājis pats Ševčenko, ar vienu aci viņš raudzījies uz uzraugu, ar otru - uz papīru. Vai gan tas nav iemesls, kālab bieži rinda apraujas un pēc darba atsākšanas rodas jauns ritms, jauna noskaņa?

Tarass Ševčenko ir universāls dzejnieks. Viņa dzeja apmierina gan smalkākā estēta un vienkārša zemnieka gaumi, tāpat šizetisku, episku vai kondensētu, emocionāli spriegu lirisku dzejoļu, vai politiskās safrās, vai arī intīmas grēksūdzes cienītājus.

Mums šodien grūti iztēloties tādu baismu netaisnību: bet ja nu nebūtu viņu izpirkuši vai arī viņš būtu pakļāvis imperatora pavēlei ar bargo aizliegumu rakstīt un zīmēt, vai arī kaut kur izsūtījumā, vienaldzīgā Kosarala viņšos vai Mangišlakas plūstošajās smiltīs, būtu pazudušas viņa piezīmju grāmatiņas un dienasgrāmatas, vai ugunsgrēkā sadegušas viņa gleznas?!

Par laimi notika tā, kā vajadzēja notikt. Viņš ir uz mūžiem mūsu, nikns un lēnprātīgs, lepns un kautrs, vienkāršs un ģeniāls.

Tarass Ševčenko ar savu "Kobzaru" viens no pirmajiem garantējis savai tautai, savai valodai, savai kultūrai nemirstību. Viņš padarījis nenoliedzamu un pacēlis visaugstākajā pakāpē to dārgo garīgo mantojumu, kuru gadsimtos radījuši visi viņa priekšteči.

"Kobzars" ir ar asinīm un asarām piesātināta dižākā nemirstīgā ukraiņu grāmata, kurā skumjas un prieks, izmisums un nelokāma ticība nākamībai izteikta tik dziļi un kaisli.

"Kobzars" kļuva par Ukrainas aizsardzības apliecību, par tās caurlaidi nākotnē. Ševčenko pratis nostādīt vārdu Tēvzemes, tās neaizskaramības sardzē.

Vissmalkākā valodas un mākslinieciskās formas izjūta, tēla un domas vienkāršība, no pašas dzīves ņemtā dzejiskā satura daudzveidība, ideālā un individuālā vienotība - lūk, nepilnīgs to "Kobzara" vērtību uzskaitījums, kuras saistījušas un mūžam saistīs skaistā un cildenā cienītājus.

"Vajadzīga tērauda sirds, lai uzgleznotu gleznu. Dzejniekam nepieciešama tērauda sirds, lai izlolotu sevī dzejoli", Delakruā ierakstījis savā dienasgrāmātā. Ja tas ir tā, tad Ševčenko, dzejniekam un māksliniekam, bija nepieciešama divkārša tēraudsirds. Un tā patiešām skanēja kā rūdīts metāls, kā viņa dziļo, kristāltīro sapņojumu un gaidu kamertonis.

Ikdienīšā dzīvē dzejnieki nemēdz būt laimīgi. Ševčenko kā cilvēks droši vien bija viens no pašiem nelaimīgākajiem, taču viņš zināja, ka cieš Tēvzemes, tās nākamības labad. Un tas vairoja viņa spēkus, iedvesmoja radošām uzvarām, dzīves varoņdarbiem. Tagad grūti nosaukt dzejnieku, kurš būtu laimīgāks par Ševčenko. Viņa vārds ir dārgs un tuvs visiem, kam dārgi un tuvi brīvības un neatkarības, cildenu cilvēcisku jūtu un tieksmju ideāli.

Saskaņā ar laika rata griešanās augstākajiem likumiem mainās paaudzes, bet pēc tam arī to mākslinieciskā un estētiskā gaume. Vakardienas masu mīluļu sējumi nereti apput bibliotēku ērtajos plauktos, bet viņu vārdus piemin labi ja speciālos pētījumos vai bibliogrāfiskajos rādītājos. Toties Tarass Ševčenko ir no citas - mūžam aktuālo un mūsdienīgo dzejnieku kohortas...

Kad Persejs nocirta galvu gorgonai Medūzai, kuru uzskatot ikviens pārvērtās akmenī, no nogalinātās asinīm izlidoja Pegass. Jauneklis Bellerofonts apsegloja Pegasu un pieveica Himēru. Ševčenko vārds man liekas tas neuzveicamais jātnieks, kas cīnās un uzvar ļaunumu, zemiskumu, nodevību un lido, lido spārnotajā zirgā gaisos, pret sauli, lai viņu neietītu melnās tūces, lai no turienes uzsauktu mums:

Dievs jums palīdzību savu

Sniegs, lai uzvarētu!

Par jums patiesība, slava,

Par jums brīve svētā.

Rauls Čilačava,

filoloģijas zinātņu doktors, Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda doktors, Ukrainas Nopelniem bagātais mākslu darbinieks, Ukrainas Republikas Ārkārtējais un Pilnvarotais Vēstnieks Latvijā.

Tulkojis Imants Auziņš

Kā tautas garamantas, kā mūsdienīga dzeja

Uz mūžu sirdī un prātā palikusi pirmā tikšanās ar Tarasu Ševčenko, ar Ukrainu.

Nejaušība: pēc 5. klases man uzdāvināja nupat iznākušo N. Batja un A. Deiča grāmatu "Tarass Ševčenko" (R, LVI, 1950). Aizgūtnēm izlasīju to.

Dzejnieka gaita likās brīnumu pasakai rada - stāsts par to, kā beztiesīgs dzimtlaužu puisēns, jauneklis tiek brīvs, iziet cīņā pret pūķiem līdzīgiem spēkiem, atkal tiek mests važās, tomēr paceļas pasaules dzejas un mākslas augstumos...

Tomēr galvenais - Tarasa Ševčenko vārsmu lauskas tajās lappusēs, dažviet citur. Dzīvas, kaislas, spīvas - tās suģestēja. Protams, skolniekam sākumos pavērās tikai pirmais slānis: kādas varonīgas dzīves, kādas lielas tautas vēstures atbalsis.

Bet gadu gaitā atklāsies vēl citi slāņi. Tarasa Ševčenko dzeja izrādīsies tuva tautas folklorai, kobzaru dziedājumiem; vienlaikus tā izrādīsies asi mūsdienīga dzeja arī 20. gadsimta vidū... Pārsteidzoši.

No moldavieša līdz pat somam

Daudz valodu bet klusē tās...

Rīgā šīs rindas bieži citētas studiju gados vai drīz pēc tam. Un vēl citas (arī Valta Dāvida atdzejojumā), piemēram:

Kas Maskavā kā vergi lien

Un Varšavā ir tikai nieki

Tie jums šeit - diži hetmaņnieki!

Kāpēc? - To viegli sapratīs ikviens, kas zina Latvijas, Ukrainas un daudzu radniecīgu zemju dzīvi nesenos laikos.

1951. gadā nāk klajā pirmā T. Ševčenko "Izlase" latviešu valodā, 1954. gadā - atkārtots izdevums, papildināts ar autora mākslas darbu reprodukcijām.

Atdzejotāju pulkā ir pazīstami dzejnieki, pieredzējuši atdzejotāji. Prāva daļa šī veikuma izrādījusies ilgmūžīga; pirmām kārtām tas sakāms par Mirdzas Ķempes, Mirdzas Bendrupes un Jāņa Plauža (poēma "Haidamaki") atdzejojumiem. Taču savas veiksmes ir arī Paulīnai Bārdai un Valtam Dāvidam.

Bet kur tad citi?

Vai tiešām pusgadsimtu kopš pirmā zināmā T. Ševčenko atdzejojuma latviešu valodā - par noveli nodēvētās poēmas "Kate" ("Katerina") Līgotņu Jēkaba latviskojuma žurnālā "Austrums" (1900, 12. nr.) - nekas jauns nav tapis?

Protams, ir. Taču vairāku ievērojamu dzejnieku un atdzejotāju liktenis pēc simts gadiem izrādījās radniecīgs Tarasa Ševčenko liktenim: Līgotņu Jēkabs nomocīts Soļikamskā, Atis Ķeniņš ir izsūtījumā Kazahstānā, Valdis Grēviņš ieslodzījumā Irkutskas apgabalā, Pēteris Aigars devies trimdā... Un pirmais jaunāko laiku T. Ševčenko atdzejotājs Knuts Skujenieks (dz. 1936)? Septiņi gadi Mordovijas noietnē. Nejaušība? Diezin vai. Viņi var tikai atkārtot ukraiņu dzejnieka rūgtos vārdus līdzīgos gados (atdz. K. Skujenieks):

Baigi būtu nomirt važās,

Nepamosties dzīvam,

*Bet vēl baigāk dusēt, dusēt,
Dusēt, esot brīvam...*

Viņi nepaguva paveikt vairāk. Tomēr dažs viņu atdzejojums pelnījis uzmanību arī šodien.

Dažādu 20. gadsimta varu slodzītie, izsūtītie, maltie ir visai vienprātīgi atziņā, ka ieslodzīto dvēseles glābis Dieva pasaules skaistums... un klasiskā literatūra - tas, ko nekādi nevarēja pilnīgāk atņemt.

Tarasa Ševčenko dzejai arī šajā ziņā īpaša vieta pasaules un arī latviešu ceļā. Pārlasot viņa dzejdarbus oriģinālā un samērā daudzos atdzejojumos, nereti pārsteidz paradokss: kā gan šis cilvēka un tautas pašcieņu, brīvību un neatkarību cildinošās dumpīgās vārsmas tikušas atļautas, tulkotas, plaši tīrāzētas visbargākajos laikos? Un kādas atbalsis tās radījušas daudzās sirdīs?

Kas līdzīgs sakāms par A. Puškina, Raiņa dzeju un tāpat citu tautu lielajiem dzejniekiem.

Viņu dzejas spēks iesniedzas šodienā, jo tas ir balstīts lielās vispārcilvēciskās vērtībās. Viens no mūžīgajiem noslēpumiem ir zems sāpju sliednis pret citu, pret tautas ciešanām ("Es svešā malā uzaudzis", M. Ķempes atdzejojums):

*Bet kas šo postu neierauga,
Tiem dzīve liekas gluda, jauka.
Tiem šķiet, ka tauta laimē zeļ...*

Vai neskan gluži šodienīgi? Un vai gluži šodienīgas nav, piemēram, daudzas "Kaukāza" rindas (Paulīnas Bārdas atdzejojums)?

*Zodz, rauj, par citiem smeļ
Un taisni paradīzē ej!*

*Brāļu ādu - to jūs mīlat,
Nevis viņu pašu!*

Šķiet, dažkārt ārpus visas viņa daiļrades konteksta var pārprast, vienkāršoti uztvert dzejnieka attieksmi pret reliģiju, pret jau minētajām vispārcilvēciskajām vērtībām. Tarass Ševčenko liekas garā radniecīgs lielajiem reliģijas reformatoriem - kā Janam Husam (poēma "Ķeceris", atdz. M. Bendrupe):

*Jūdasi tur viltus tiesai
Likās sanākuši
Tiesāt Kristu.*

Reti kuram citas tautas dzejniekam, māksliniekam latviešu literāti veltījuši tik daudz dzejoļu, eseju, apceru, izmantojuši viņa motīvus kādā savā jaundarbā, aptverot sava laika garīgo situāciju - kā mūsu pirmā Nobela prēmijas kandidāte Vizma Belševica (1931 - 2005) jau 1964. gadā dzejolī "Tarasa sirds":

*Sirds sarkanos krustceļos sanāk
Tautas izmisums, tautas naids.
Tē pārkausēts trauksmes zvanā
Zirgu samītas kobzas vaids.*

Būtībā arī jauni un jauni atdzejojumi līdz šodienai tāpat ir atbalsu dzīvīguma liecinieki. Visai daudzi dzejoļi atrodami vairāku dzejnieku interpretācijās - protams, ar saviem plusiem un mīnusiem. Ieskatam nolemts iekļaut jaunajā izlasē piecus apzinātos slavenā "Novēlējuma" atdzejojumus.

...Trīs tūkstoši klausītāju kultūras pilī "Ukraina" Kijevā (1984) piecēlās kājās, kad "Novēlējums" skanēja kora dziedājumā. Tā bija viena no daudzajām liecībām, cik dzīva joprojām ir apmēram 130 pasaules tautu valodās tulkotā dzejnieka dzeja - kā vērtīgākās tautas garamantas, kā dziļākā mūsdienu poēzija...

Tas notika T. Ševčenko 170-gadē; no Latvijas bijām mēs ar Māri Čaklo. Vai gan aizmirstama tā svētceļniekiem radniecīgā cilvēku straume dzejnieka atdusas vietā Kaņevā, viņa dzimtajā Čerkasu apgabalā, pilsētās un ciemos?

Daudzu zemju, daudzu tautu dzejnieki nolika ziedus, godinot cilvēku, kurš no sava mūža četrdesmit septiņiem gadiem apmēram pusi bijis beztiesīgs dzimtcilvēks, desmit gadus pavadījis izsūtījumā un nedaudzos atlikušos bieži dzīvojis slepenā policijas uzraudzībā...

Un pēc tam? - Uz mūžīgiem laikiem pasaules lielo rakstnieku panteonā.

Imants Auziņš,

dzejnieks, literatūrkritiķis,
Latvijas literāro prēmiju laureāts

2008, marts - aprīlis

Kā krāc un vaida Dņepra plašā,
Rauj kokiem lapas niknais vējš.
Un meži liecas vētras dvašā,
Aiz viļņa vilnis ceļas spējš.

Slēpj bālais mēness savu vaigu
Un klīst aiz tumšiem mākoņiem,
Kā laiva, kas šķeļ viļņus baigus,
Te parādās, te gaist aiz tiem.

Vēl ciemats dus. Un rīta ausmu
Tur gailis vēstīt neuzdrīkst.
Tik ūpi silā klaigā drausmi,
Un osis locīdamies čīkst.

[1837, Sanktpēterburga]

Pārdomas

Ūdens plūst uz zilo jūru,
Nesīkst straumes skaļas;
Meklē kazaks savu laimi,
Nav tam laimes daļas.
Pasaulē prom kazaks dodas;
Viļņo jūra ausmā,
Kazakam sirds krūtīs trako,
Taču saka jausma:
"Kurp bez padoma tu dodies?
Kā nav pamest kauna
Savu tēvu, māti veco,
Līgaviņu jaunu?
Grūti dzīvot svešos ļaudīs, -
Citi viņu prāti!
Nebūs ar ko paraudāti,
Ar ko parunāti."
Kazaks ozollaivā sēžas, -
Viļņo zilā jūra.
Laimi satikt sadomāja, -
Satiek bēdu sūru.
Kāsī dzērves mājup laižas,
Pārnākot no tāles.
Kazaks rauda - senās takas
Ieaugušas zālēs.

[1838, Sanktpēterburga]

Vētra trakā!

Vētra trakā, vētra trakā!
Tu ar jūru trieci,
Pacel viņu, dej ar viņu,
Taujā ziljūriņu:
Viņa zina, kur mans mīlais, -
Pati auklējusi;
Viņa sacīs - zilā jūra,
Kur to pametusi.
Ja tā mīlo ierāvusi,
Ņem to sakustināt!
Iešu meklēt mīļākaju,
Bēdas noremdināt.
Atradišu, piespiedišu
Klāt sev pagurdama,
Tad ar mīlo nesiet, bangas,
Man` kurp gribēdamas!

Ja ir mīlais viņā malā -
Vētra, tu to zini,
Kur viņš staigā, ko viņš dara,
Viņu izprašini.
Ja viņš raud, es līdzraudāšu,
Ja ne - līksma diešu;
Ja viņš bojā ir jau gājis,
Es ar` bojā iešu.

Nes tad manu dvēselīti
Turp pie mana drauga,
Lai kā sarkanirbenīte
Tam uz kapa augu.
Vieglāki būs svešā malā
Gulēt bēduļami,
Ja uz kapa savu mīlo
Zinās sērojami.

Uzziedēšu tam uz kapa
Es par irbenīti,
Lai to saule nekarsētu,
Ļaudis nemīdītu.
Vakarosi žužināšu,
Rītos asras liešu;
Uzlēks saule - noslaucīšu, -
Kas zinās, ko ciešu?

Trakā vētra, vētra trakā!
Tu ar jūru trieci,
Pacel viņu, dej ar viņu,
Taujā ziljūriņu!

[1838, Sanktpēterburga]

Pārdomas

Ko man palīdz melnās skropstas,
Brūno acu tīksme?
Ko līdz mani jaunie gadi,
Jaunavīgā liksme?
Velti mani jaunie gadi
Vīst kā ziedi zālē.
Acis raud, un melnās skropstas
Skarbā vējā bālē.
Mokās sirds tāpat kā dūja,
Kas nīkst iesprostota.
Ko man palīdz gan mans daiļums,
Ja nav laime dota?
Man kā bāra bērnam grūti
Šajā saulē klājas:
Sveši šķietas pašu ļaudis,
Apkārt vēsums krājas.
Nav neviens, kas pajautātu,
Kāpēc raudu žēlās.
Nav neviena, teikt kam spētu,
Mana sirds ko vēlas.
Kāpēc sirds kā balodītis
Dienām, naktīm dūdo;
Nav neviens, kam pajautātu,
Nav, kas zin un jūt to.
Svešiem saprotams tas nava -
Kam tiem saprast arī?
Lai jau paraud bārenīte,
Lai zūd gadi gari.
Raudi vien, sirds, raudiet, acis,
Kamēr gaismu jūtiat,
Raudiet žēlabaināk, skaņāk -
Vējam līdzī sūtiat
Manas asaras, lai nes tās
Pāri zilai jūrai -
Un lai melnūksno, kas krāpa,
Māktu liksta sūra.

[1838, Sanktpēterburga]

Kate

Poēmas fragments

Vasilijam Andrejevičam Žukovskim
1838. gada 22. aprīļa atcerei ¹

Karavīra līgaviņa,
Bēdas tevi spaida.
Kas gan nākotnē ar mazo
Bāri tevi gaida?
Kas tev vaicās, mīļi glaužot,
Ko tu ciet un jūti:
Tēvs un māte - sveši ļaudis...
Cik tas gauži grūti!
Nabadzīte, nu jau sāka
Lēnām veseļoties,
Auklē pastāvīgi mazo,
Ilgām nokaujoties.
Skatās - nenāk, nenāk mīļais...
Vai maz nāks - kas zina?
Ietu dārzā noraudāties
Ļaudis nonicina.
Tik pa nakti Kate dārzā
Mazo pajā klusi
Un tur, staigādama viena,
Sēro noskumusi:
Cikreiz vakariem pie viņa
Slepen šurp tā steidzās...
Te viņš solījās... te mazais...
Un tad domas beidzās.
Dārzā ziedēja jau rūtas,
Pliederi jau plauka,
Un kā allaž Kate atkal
Nodarbojās laukā.
Tikai tā kā senāk dziesmas
Tā vairs nedzied jautri,
Kā kad ķiršu dārzā mīļo
Sagaidīja kautri.
Nav vairs Katei viņi laiki:
Nolād savu dzīvi,
Kamēr ļauni ļaudis smejas,
Zaimo, zobo sīvi...
Būtu viņš - ai, kā viņš spētu
Satriekt visas paļas,
Bet viņš tālu - nav par savu
Zeltēni tam daļas!
Neredz, kā par viņu smejas,
Kā tā vīst kā lapa...

¹ Vasilijis Žukovskis (1783-1851) - krievu dzejnieks un atdzejotājs, viens no krievu romantisma pamatlicējiem. Ņēmis tiešu dalību T.Ševčenko izpirkšanā no dzimtbūšanas. Brīvlaišanas dienas atcerei - 1838. gada 22. aprīlim (pēc vecā stila) - dzejnieks veltījis viņam poēmu "Katerina" ("Kate").

Tur, aiz Donavas, varbūt viņš
Dus jau dzeestrā kapā...
Jeb vai citas melnos matos
Viņa pirksti spraužas?
Un pie citas krūtīm viņa
Sprogu galva glaužas?...
Nē, viņš dzīvs vēl, spirts un vesels,
Asinis nav lējis!
Arī citur tādas acis
Atrast nebūs spējis,
Kaut no jūras līdz pat jūrai
Būtu izmeklējis!...
Tādu nav, kā mūsu Katei,
Tuvi ne ar` tāli...
Bet ko acu spulgums palīdz,
Vaigi kad ir bāli?
Koda viņus bēdu salna...
Acis spulgās skaistās,
Sūrām raizēm sirdi kremtot,
Asarās tik laistās...
Kas gan skaistums ir bez laimes?
Puķīte uz lauka!
Saule veitē, vēji lauza,
Katrs ziedus brauka!
Raudi asariņas, Kate,
Gaidot novārgusi:
Mīļais sen no kara projām,
Bet uz citu pusi!

[1838, Sanktpēterburga]

Domas manas, domas manas,
Posts ar jums man, kļūmās,
Ko uz papīra jūs stājat
Rindu rindās drūmās?
Kam jūs pišķos neizkaisa
Klajā vēja vēdas?
Kam kā kuslu bērnu naktī
Nenoslāpē bēdas?

Izsmieklam jūs, domas, bēdas dzemdināja,
Asras lija ... kāpēc nenoslīcināja,
Nepārpludināja, neaiznesa jūrā? . . .
Nejautātu ļaudis, kāpēc ciešanas
Krūtīs smeldz, par ko es lādu mūžu sūru.

Nesacītu smeļot - "staigā vien, nekas!"
Neizsmietu...

Bērni mani puķu dzieti,
Kam man bij jūs sargāt, kālab izlolot?
Vai jel viena sirds zem saules raudās, cietīs
Kā ar jums es pats... Vai uzminēju to?
Varbūt rāsies acis brūnas,
Acis jaunas, kvēlas,
Kas ar jums man līdzās raudās, -
Ko lai vairāk vēlos!
Kaut jel asaru ... kā valdnieks
Justos es un būtu!

Domas manas, domas manas,
Posts ar jums un grūtums!...

Brīve nomirusi,
Atpūšas. Sen kapa bedre
Viņu pieņēmusi.
Ērglis melns tai lido pāri,
Sargādams ar ziņu.
Dziesminieki tautai dainās
Tagad pauž par viņu.
Apdzied akli, nevarīgi
Dienas, kas sen garām,
Dziedāt viņi prot . . . Bet es . . . Es ...
Tikai raudāt varu.
Es par Ukrainu raudu,
Vārdu nav nekādu...
Jā, par bēdām... Ko tās piesaukt!
Kam tad nava tādu?
Kas ar dvēseli uz ļaudīm
Palūkojas vērīgs, -
Elli pieredz jau šai saulē,
Viņā saulē...

Sērīgs

Savu laimi saukdams, es to
Neataicināšu,
Lemšu bēdām īsu mūžu,
Velēnām tās klāšu!
Aprakšu, lai it kā odze
Snauž pie sirds man sēras,
Neraudzīties ienaidniekiem
Mana posta mērā...
Meičas acis, brūnas acis,
Skropstas melnās, smalkās
Sirdij lika pukstēt līksmē,
Pārplūst vārdu šalkās.
Vārdos atkal atdzīvojās

Tumšās naktis laukā,
Zaļā ķiršu dārza krāšņums,
Acis dzidrās, jaukās.
Pļavas, sirmie kapu kalni,
Ukraina tālā...
Sirds man gura, nevēlējās
Dziesmu svešā malā.
Kazakus ar zižjiem rokās,
Karapulku staltos
Pulcēt padomei tā liedzās
Sniega laukos baltos...
Lai joprojām Ukrainā
Viņu dvēseles mājā, -
Līksme tur un plašums veras
Skatam brīvos klajos...
Dņepra plaša ir kā brīve,
Kas mums pazudusi,
Stepes, krāču dunēšana,
Kapu kalni klusi.
Kazakiem tur krāšņā brīve
Piedzima un plauka,
Tatārus un poļu šļahtu
Rindām plāja laukā.
Līkiem lauku apsējusi,
Lai kā krauklis krauc un lido
Bēdas paša namā,
Un lai sirds kā lakstīgala
Daino raudādama
Klusiņām, - lai neredz ļaudis,
Izsmiet nepagūstot...
Asaras man nenoslaukiet,
Lai, kā strauti plūstot,
Svešu lauku slaka, skalo
Diennaktis bez stājas,
Kamēr pōps ar svešiem pīšļiem
Aizbērs raudātājas
Acis. Jā... Tik nelīdz sēras,
Ko gan tur var iesākt?
To, kas apskauž bāra bērnu,
Sodi, Dievs un tiesā!

Domas manas, domas manas,
Bērni, puķu dzieti!
Sargāju jūs, izloloju,
Kur jums mājas vieta?
Bērni, dzimtā Ukrainā
Jums ir jāatgriežas
Tā kā bāriem, apkārt klīstot.
Es še bojā iešu.
Tur jums atrast drauga sirdi,
Kurā viltus nava,

Tur jums atrast patiesību
Un varbūt pat slavu...

Apsveic, mana Ukraina,
Tēvu zeme māte,
Manus bērņus tā kā dēlu,
Pašas audzinātu!

[1839, Sanktpēterburga]

Haidamaki

Poēmas fragmenti

*Vasilijam Ivanovičam Grigorovičam,
1838.gada 22. aprīli atceroties*

Mainās viss un aiziet - gala nav, ne mēra...
Kur un kāpēc pazūd? Nāk no kurienes?
Muļķis nevar pateikt, gudrais tikai vēro.
Padzīvo... un nomirst... sazeļ atvases ...
Citas atkal novīst, sakalst, mūžos bālē...
Tikai vējš vien šalko lapās dzeltušās.
Tomēr saule spoža aust kā senāk tālē,
Zvaigznes pusnakts tumsai gaišas cauri lās,
Virmo savā gaitā ... Un tu, bālā seja,
Zilā debess jomā iesi pastaigāt,
Vērot, kā dzirkst avots, kāda strautam skreja,
Jūrā ielūkoties, to ar vizmu klāt.
Tāpat kā reiz pāri Bābelei tu cēlies,
Celsies pāri tam, kas notiks mūsu dēliem.
Nebīsties tu nāves!... Labprāt parunāt
Kā ar brāli, māsu man ar tevi tīkas.
Dziesmu, ko man dziedī, gribu lulināt.
Teic, kur likšu bēdu? Nav tās skumjas sīkas,
Vientulīgs un pamests neesmu dzīvē es:
Ir man taču bērņi, ko ar tiem lai iesāk?
Ņemšu kapā līdzī? - Dzīvas dvēseles!
Varbūt gan tām labāk aizsaulē patiesi,
Ja vien prātā patur asras - bēdules,
Tās, ko sūros vārdos sirdis slacināja,
Tās, ko paslepeni kādreiz izraudāja.
Nē, tos nebedīšu - dzīvas dvēseles!
Tā kā zilā debess - mēra nav, ne malas -
Tāpat nava dvēslei sākuma, ne gala.
Bet kur dvēsle pazūd? - Nerast atbildes!
Lai tad šinī saulē dvēsli daudzīnām -
Tādam, kam nav slavas, grūti projām iet.

Meitenes, es lūdzu, viņu pieminiet!
Tā jūs lolot prata jūtām cildenām,
Tā par jūsu bēdu dziesmas veldzi vied.

Visu mūžu, bērni, paturiet to prātā!
Es jums atamanu gribu sameklēt.

*

Ne to dziesmu dziedāt, ne to manim spēlēt:
Nelaime - nu dejoj savu deju sāks,
Ukrainas ļaunu dienu tēlot vēlos!
Audžu audzēm stāstiet, cieši piesakot,
Lai to jūsu bērni saviem bērniem saka,
Kā zem mūsu spēka šļahta pīšļos plaka,
Tāpēc ka tā tautu sāka nopulgot.

Bangas vēla Ukraina,
Ilgi nenorima, -
Ilgi ilgi asins plūdus
Stepē kājas grima,
Asins plūda - izsusēja.
Zaļu vērtā āri;
Laukos mūsu tēvi atdus,
Kurgāni zilst pāri -
Diži, augsti. Kāda jēga?
Nezin ļaudis viņus,
Tāda nav, kas noraudātu,
Pārcilādams mīņas.
Tikai vēsma klusi klusi
Nāk ar skumju smeldzi,
Tikai agra rīta rasa
Slaka savu veldzi,
Skalo tos. Tad uzaust saule,
Susē, silda jaukus . . .
Bet ko bērni? Kas tiem daļas, -
Apar panu laukus!
Nav to maz, bet kurš gan vedīs
Mūs pie Gontas kapa?
Kas to teiks, kur godā taisnais
Mocīts, bedīts tapa?
Žeļezņaks ar skaidro sirdi,
Kur viņš tagad atdus?
Bēdas, bēdas! Bende valda
Smagus, garus gadus.
Bangas vēla Ukraina,

Ilgi nenorima, -
Ilgi ilgi asins plūdos
Stepē kājas grima.
Dienu, nakti - kļiedza, grāva;
Zeme sten un vaida;
Skumji, baigi, bet, ja piemin, -
Dvēsele tev smaida!

*

Epilogs

Sen tas laiks jau pāri, kad es vārgs, bez māju,
Bārenis bez dzimtas, sūru dienu dzelts,
Kailu galvu, salkdams Ukrainu gāju,
Žeļezņaka, Gontas duncis reiz kur celts.
Sen tas laiks jau pāri, kad man viņi taki
Pavērās, ko kādreiz mina haidamaki,
Raudot basām kājām gāju cilvēkos,
Lai man labu māca. Tagad atceros,
Atceros un žēl man, ka tās bēdas pāri.
Mani jaunie gadi... Kaut vēl būtu bāris! -
Atdotu es laimi vēlāk iegūto.
Iejūtos tais bēdās, stepi pārstaigāju,
Vectēvu un tēvu atkal iedomāju...
Vectēvs dzīvs, bet tēvs - jau apbedīju to.
Citkārt svētku laikā, aizvēris Mineju,
Iedzēris ar sābri, naida sirds lai nejūt,
Tēvs lūdz veco tēvu vēlreiz stāstu teikt
Par Kolijivščinu, kā tur kauju brāzmā
Žeļezņaks ar Gontu prata poļus veikt...
Simtgadīgās acis iegailējās blāzmā,
Vārdu virknes vijās, smējās, priecājās:
Kā tur ļahus kāva, Smeļu izsvēpēja...
Kaimiņi aiz bailēm tikko elpot spēja.
Un man, mazulītim, bieži gadījās
Par ktitoru raudāt. Nebija, kas vēro,
Ka aizkrāsni puisēns nopūšas un sēro...
Paldies, vectētiņ, ka saglabāji tu
Dzimtās zemes stāstu, ko ar slavu mēro:
Es to bērnu bērniem tagad pastāstu!

[1841. gada aprīlis - novembris]

Vējš ar birzi sarunājas,
Čukst pie meldru sienas;
Donavā peld laiva klusi,
Peld pa straumi viena.

Laiva vilnī ūdens pilna,
Glābēja nav sava;
Kas to darīs - zvejnieciņa
Šaisaulē vairs nava.
Laiva aizpeld zilā jūrā,
Jūra gaidīt gaida,
Paspēlējās viļņu kalni,
Nepaliek ne skaida.

Ceļa gabals īss - kā laivai
Uz to zilo jūru -
Bārenim līdz svešai malai
Un līdz bēdai sūrai.

Paspēlēsies labie ļaudis
Kā tie viļņi saltie,
Pēc brītiņa paskatīsies
Bāra asariņas,
Pēcāk taujāsi, kur bāris,
Ziņas nav, ne miņas.

[1841, Sanktpēterburga]

Atraktais kaps

Klusā gaisma, mīļā mala,
Ukraina tu mana!
Māt, kam tevi putināja,
Dzenot pazušānā?
Vai gan Dievu nepielūdzi
Agrumā un vēlu?
Tikumā vai nemācīji
Katru meitu, dēlu?
"Lūgtin lūdzu, raizēs bieži
Nakts bez miega tika,
Mazos bērņus pieskatīju,
Mācīju, kas tikums.
Uzziedēja mani ziedi,
Audze jaukā, brašā,
Valdīju, līdz...Bogdan, Bogdan!¹
Dēls mans neprātīgais!

¹Vairākos T. Ševčenko dzejdarbos kritiski vērtēta ukraiņu valsts darbinieka un karavadoņa Bogdana Hmelņicka 1654. gadā pasludinātā Ukrainas apvienošanās ar Krieviju, pakļaujot ukraiņu tautu cariskajai patvaldībai.

Veries nu uz savu māti
Ukrainu, ja tīkas:
Dziedāja tā auklēdama,
Cik tai rūgta daļa,
Raudāja tā dziedādama,
Alkstot brīvas vaļas.
Bogdan, manu Bogdaniņu,
Ja to zinājusi,
Šūpulī jau mazu tevi
Būtu nožņaugusi.
Manas stepes iztirgotas -
Vācu, žīdu varā,¹
Mani dēli svešā malā
Svešu darbus dara.

Dņepra, mana māsa, susē,
Klusāk plūst starp krantīm,
Manas dārgās kapu kopas
Moskaļs² rok un vanda.

Lai nu rokas, rušinājas,
Neba paša manta,
Tikām paaugs vilkacēni,
Palīdzēs tā banda
Moskaļiem arvienu valdīt,
Kā no gala iesākts,
Mātei kreklu ielāpairo
Līdzēs raut no miesām.
Piepalīdziet, necilvēki,
Savu māti tiesāt".
Četratā nu kaps ir atrakts,
Vaļā mūža māja.
Ko gan meklēja tur viņi?
Ko gan paglabāja
Mūsu sentēvi? Ak, ja to,
Ja to senlaik rakto atkal ļaudīm dotu,
Neraudātu bērni, mātes nesērotu.

1843. gada 9. oktobrī, Berezeņa

¹ Runa ir par cara valdības veikto vācu un ebreju kolonistu nometināšanu Ukrainā; viņu vidū bija arī lieli zemes īpašnieki un tirgotāji.

² Visbiežāk par moskaļiem T. Ševčenko dēvējis visus, kas dien cara armijā, neatkarīgi no tautības, citkārt - cariskās valsts institūciju pārstāvjus. Konkrētajā gadījumā izpaužas neapmierinātība ar arheoloģiskajiem izrakumiem.

Sapnis

Komēdija.

Fragmenti

*To patiesības garu pasaule nevar
pieņemt, tāpēc ka viņa to neredz un
nepazīst.*

Jāņa ev., 14. nod., 17. pants.

Katrs gūst savu mūža daļu,
Savu ceļu platu:
Dažs ceļ dzīvi, dažs to ārda,
Cits ar rīmas skatu
Glūn ap sevi, vai uz zemes
Tādas vietas nava,
Kuru sagrābt, ko pat nāvē
Paņemt līdz kā savu.
Cits sit kārtis - paša mājā
Radu aplaupīdams.
Cits sēž nostūrī, klusītēm
Brālim nazi trīdams.
Cits šķiet atturībnieks lēnīgs,
Krietna vīra slavu,
Piezagsies kā kaķis, gaidot
Kļūmes brīdi tavu.
Nagus iecirtīs līdz aknām, -
Beigts tu - kas lai glābtu -
Nepielūgtos viņu sieva,
Bērni neaizgrābtu.
Devīgs cits - ceļ dievanamus,
Nežēlodams naudas:
Ak, viņš tā mīl tēvu zemi,
Rūpējas, cik jaudas,
Tai kā ūdeni bez žēlas
Asins sulu spiezdams! ...
Ļaužu pulks tik iepleš acis,
Raugās, klusu ciezdams!
Tā kā jēri. - Varbūt arī
Paceļ balsi savu,
Tā ir vajag, jā! Jo Dieva
Pasaulē tak nava.
Bet jūs saļimstat šai jūgā,
Gaidot daļu savu
Paradīzē tur, aiz kapa.
Nav jau tādas, nava!
Veltas pūles! Atjēdzieties:
Visiem pasaulē -
Būdās nabadzīgās, pilīs
Ādams bijis tēvs.

*

Nelaimīgā dvēsle mana! Ko tu atkal raudi?
Kā žēl tev? Jeb moku, kas vārdzina ļaudis,
Tev skatīt uz zemes nav bijis vēl gana?
Jel raugies! Caur miglāju gaita ved mana,
Aiz mākoņiem paslēpšos debesu klajā;
Ne smieklus tur dzirdi, ne bēdas jūt tajā,
Kas sods, vara, tiesa - tur nezina to.
Lūk, debesīs, tevis nu pamestajās,
Plēš kroplim nost skrandas no miesām vājām
Ar ādu - jo «kails tak un basām kājām»
Ir viņš - kņaza dēliņš! Tur atraitni vajā
Par nodevām; atbalstu vienīgo,
Tās maizes devēju, cerību dārgo
Ved projām, lai nodotu zaldātos.
Vēl maz tiem. Lūk, bērnu redz salkušu, vārgu,
Viņš pietūcis badā, jau nāve ir tuvu,
Bet māte tai brīdī ļauj lielkunga druvu.

Bet vai redzi? Acis! Acis!
Bēdas vien ar tādām!
Būtu izdzisušas
Vai ar izraudātas!
Lūk, ar ārlaulības bērnu
Aizklīst meiča jauna.
Savējie un sveši ļaudis
Projām dzen ar kaunu,
Griež pat ubagi tai ceļu,
Kundzēns liedzas zināt.
Pusaudzis - jau divdesmito
Dvēsli pazudina!

Lidojam . . . aust gaisma - raugos,
Debess mala liesmo,
Lakstīgala apsveic blāzmu
Birztaļā ar dziesmu.
Viegli viegli vēji vēsmo,
Stepes zilgmo vāri,
Vītoli liec zaļos zarus
Gravās dīķiem pāri.
Koki līkst zem augļu svāra,
Augot savā vaļā.
Papeles stāv it kā sardzē

Un ar pļavu zaļo
Runājas. Viss manā priekšā
Skaistumā mirdz maigā,
Zaļodams un mazgādamies
Rīta rasā zaigā.
Gavilēm kopš laiku laikiem
Sauli sveic ik mala ...
Un nav sākuma tam visam,
Beigu nav, nedz gala.
It neviens to neizmainīs,
Nespēs iznīcināt.
Kas vēl tevi, dvēse mana,
Plosa, ļauji zināt?

*

Apgriežos tad spēji,
Auļos pakavotās kājas
Zirgs pār klinti slējis.¹
Tā kā jātnieks auļo -
Izšķir nu, kā proti:
Cepures nav, tikai lapām
Galva izgreznota.
Trako zirgs, - nupat jau, liekas,
Pārlēks upei pāri.
Jātnieks roku stiepj - šķiet, tīko
Visu zemi kāri
Sagrābt. Kas viņš? Akmens plāksnē
Cirstus vārdus rodu.
*Otrā - Pirmajam,*² tā lasu,
Cēlusi par godu
Brīnumu šo. Nu es zinu,
Tagad es to zinu:
Pirmais - tas, kas Ukrainu
Krustā sitis bija,
Bāro atraitni līdz nāvei
Otrā nomocīja.
Cilvēkēdāji un zvēri!
Isti zvēri tapāt,
Rijāt, laupījāt. Ko līdzī
Paņēmāt jūs kapā?

¹ Domāts piemineklis Pēterim I Sanktpēterburgā.

² Uzraksts uz Pētera I pieminekļa (1782): "Pēterim Pirmajam Katrīna Otrā".

Smagi kļuva, smagi. Šķita,
Redzējis es būtu
Ukrainas senas dienas.
Stāvu sirdi grūtu ...
Un tai brīdī klusi - klusi
Skumju dziesmu sāka,
Šķiet, kāds neredzams pār mani!¹
"No pilsētas, no Gluhovas,²
Daudz pulku ceļā bija
Ap robežu celt cietokšņus,
Bet mani aizsūtīja
Uz galvaspilsētu, lai savus
Kazakus turp vedu.
Dievs, tu žēlīgais un lielais!
Car, tu nolādētais!
Kazakiem tu, asinssūcēj,
Ko gan nodarīji?
Viņu kauliem dižciltīgiem
Purvus piepildīji!
Galvaspilsēta uz līķiem,
Vergu līķiem celta!
Mani cietumā tu tumšā
Nomocīji velti.
Lēmi, lai es, Hetmans brīvais,
Bada nāvē mirtu ...
Tikai, valdniek asiņainais,
Vairs mūs neizšķirtu
Pat Visvarenais. Uz mūžiem
Saisīts es ar tevi,
Važām sakalts! Cik man smagi
Klaiņāt tā pār Ņevu!
Kas zin, mīļās Ukrainas
Nav vairs? Spārnos skrietu,
Paraudzītos - Dievs tik nelaiz.
Varbūt senā vietā
Nav vairs Dņepras - zilā jūrā
Iepludinājuši?
Kapus - kurgānus, kas zina,
Visus norakuši,
Mūsu slavu? Dievs vismīļais,
Žēlo, Dievs vismīļais."

1844. gada 8. jūlijā, Sanktpēterburga

¹ Domāts ukraiņu hetmanis Polubotoks, ko Pēteris I ieslodzīja Pētera un Pāvila cietoksnī un kas nomira 1724. g. Polubotoks tika apvainots nodevībā.

² Gluhova pilsēta Ukrainā, kas kādu laiku bija ukraiņu hetmaņu galvaspilsēta.

Kāpēc man tik grūti, kam tik vienmuļīgi,
Kāpēc sirds gan raud tā un elsojot klieudz
Kā bērns, ko māc saltums? Kāpēc tev ir smagi,
Ko vēlies, sirds mana, kas sāpes tev sniedz?
Vai slāpes un bads māc, vai atdusēt ceri?
Tad aizmiedz, sirds mana, miedz,
Jo cilvēki šie, kas tev brīvību liedz,
Ir it kā bez prāta ... Sirds, acis ciet veri.

1844. gada 13. novembrī,
Sanktpēterburga

Neapskaud jel bagātnieku:
Nava viņa ziņā
Draudzība, ne mīlestība -
Nepieder tās viņam.
Neapskaud jel varenajo,
Dūre tam no svina.
Neapskaud i slavenajo:
Pats viņš labi zina, -
Ne jau viņu ļaudis mīlē,
Bet to smago slavu,
Un no asarām viņš lējis
Diko prieku savu.
Bet kad jaunie kopā sanāk,
Mīlīgi un klusi,
Parādīze, šķiet, - bet raugi:
Bēda izaugusi.
Neapskaud jel it nevienu,
Acs lai skaidri skatās:
Parādīzes nav uz zemes,
Debesīs tāpatās.

1845. gada 4. oktobrī,
Mirgoroda

Neņem bagātu sev sievu,
Padzīs brist pa sniegu,
Neņem nabadzi sev sievu,
Pazaudēsi mieru.
Ņem par sievu brīvo vaļu,
Kazakam tā tika;
Lai nu būtu, kāda būtu,

Kaut vai gluži plika.
Nesvērs tevi apnicīgi
Augām naktīm, dienām -
Kāda sāpe, kur tā sāpe,
Netaujās neviena.
Divatā pat raudāt vieglāk,
Dažu reizi sacīts;
Nieki: asaras žūst ātrāk
Nost no citu acīm.

1845.g. 4.oktobrī,
Sanktpēterburga

Kaukāzs

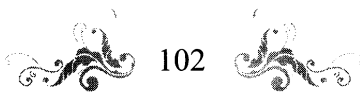
Manam patiesam draugam Jēkabam de Balmenam.

Kaut manā galvā ūdens gana būtu un manas acis par asru avotiem
taptu, tad gribētu es dienu un nakti apraudāt tos nokautos. ...

Jeremijas gr., 9. nod., 1. p.

Aiz kalniemi kalni, mākoņvālos tīti,
Bēdu aizmigloti, asins apslacīti.
Tur kopš laikiem Prometejā
Ērgļa knābis sitas,
Dien no dienas vārgo miesu
Plosa viņš bez mitas.
Plēš viņš mūžam dzīvo sirdi,
Asiem nagiem tvēris.
Smejas sirds, ka nav vēl diezgan
Asiņu tas dzēris.
Nemirst sirds zem mocītāja
Alkatīgās svelmes,
Nekļūst mūsu griba vāja,
Neplok jūras dzelmes.
Nenožņaug viņš varā savā
Garu allaž brīvo,
Nemazinās dievu slava
Mūžīgo un dzīvo.

Ne mums ar tevi strīdā mesties,
Par taviem darbiem tiesu spriest!
Mums atliek tikai raudāt, raudāt,
Uz maizi dienišķīgo ziest
Vien asaras un asins sājas,
Lai bende smieties nenostājas,
Bet tainībai - tai mēmai ciest.
Kad gan tā reiz augšāmcelsies,
Mozdamās tik gausi?
Nogurušais Dievs, - mēs prasām:

Kad mums dzīvot ļausi?
Ticam, ka Tu visspēcība,
Debess valdīšana,
Brīvība nāks, patiesība.
Slavēs Tevi gana
Visas tautas mūžu mūžos,
Laiku laikiem pāri.
Pagaidām vēl - asins upes
Plūst pa zemes āri! ...

Aiz kalniemi kalni, mākoņvālos tīti,
Bēdu aizmigloti, asins aplacīti.

Jā, tur, lūk, kungi, izģērbām
Mēs tautu kailu, izsalkušu,
Tur pēdējo tai atņēmām
Un vajājām to izslāpušu.
Tur kaudžu kaudzēm kritušu
Daudz karavīru meklētu.
Cik asiņu! Cik asaru!
Ar tām mēs carus dzirdīt spētu.
Un lielie kņazi noslīktu
Tais asarās, ko sievas lēja,
Ko meitenes, kad neredzēja
Neviens. Un mātes žēlabās.
Un tēvi bēdu brīdī savā.
Ne upes - jūru dotu tās!
Tās uguns jūru dotu ... Slava!
Lai slava suņiem, dzinējiem
Un mūsu cariem-tētiņiem -
Slava!

Slava kalniem ziliem, saltiem,
Ledus gāli klātiem!
Slava bruņiniekiem staltiem,
Dieva neatstātiem!
Cīnieties - jums spēku savu
Dievs pats rokā līcis,
Dot jums taisnību un slavu
Viņam labpaticis!

Gan maizes klaiņi, gan namelis
Ir tavs bez lūgšanām un bažām,
Ka nabadzīgs tavs mitekklis,
Par to vēl nesies tevi važām.
Bet mēs ... Mums, augsti mācītiem,
Kas zinām svēto rakstu daīli,
No kazarmām un cietumiem
Līdz augstākajai troņa smailei
Mēs zeltā tērpti - tomēr kaili.
Šurp nāciet! Mēs jūs mācīsim,
Pie sevis laipni uzņemsim!

Mēs kristieši - mēs otram dodam,
Mums skolas, baznīcas un Dievs,
Tik jūsu nameli mēs sodām:
Kāpēc tas stāv tur nometies
Bez mūsu ziņas ... Vēl turklāt
Jūs visus saule spoži zeltī
Bez mūsu atļaujas. Nekad
Mēs kumosu jums nedosim par velti
Kā suņiem. Pietiek. Mēs ar prātu,
Mēs Pēterburgā dzīvojam ar sātu,
Mēs kristieši, ne pagāni.
Bet, ja ar mums jūs draugos būtu,
No mums jūs ļoti daudz ko gūtu, -
Mums lauki brīvi, milzīgi -
Viss Sibīrijas plašums vaļā!
Cik cietumu! Cik kareivju!
Gan dienvidos, gan somu daļā.
Aiz zobiem mēli paslēptu
Tie godbijībā tura! Jā,
Un bībeli mēs ļoti cienām,
Svēts mūks mums lasa caurām dienām,
Ka ķēniņš cūkas ganīja
Un cita sievu iekāroja,
Ka vīram lika aiziet bojā,
Bet pats pēc nāves aizgāja
Tūlīt uz paradīzi tieši.
Lūk, tā pie mums tas notiek bieži!
Jums skolas trūkst, mēs dosim to!...
 Zodz, rauj, par citiem smeļ -
 Un taisni paradīzē ej!
Vēl radus līdzī palūko!
Ko visu gan mēs neiespējam,
Mēs skaitām zvaigznes, griķus sējam
Un baram frančus. Pārdodam
Vai, kārtis sitot, izmainām
Dzimtļaužu barus pelēkos,
Gan kristītus, bet vienkāršos.
Mēs plantatori nesaucamies,
Mēs zagtu mantu nepērkam,
Mēs likumīgi rīkojamies!...

Apustuļu baušļus turot,
Liekulīgi svētie,
Izliekaties brāli mīlam,
Dieva nolādētie!
Brāļa ādu - to jūs mīlat,
Nevis pašu viņu.
Salaupāt jūs likumīgi:
Meitai - greznu kažociņu,
Ārlaulības dēlam - dzīvei,

Sievai - dārgiem niekiem.
Pašam sev - kam gan tas jāzin,
Cik un kādiem priekiem.

Dieva vienīgs dēls, kam cieti
Tu pie krusta staba?
Mūsu vainas dēļ? Vai arī
Patiesības labā?
Jo visnotaļ smaidīgs vaigā
Viltus apkārt staigā.

Ir lieli, mazi Dieva nami,
Svētbildes, vīraks, sveču tvans,
Priekš tava tēla, svētais gans,
Līkst stāvi nenogurdināmi,
Kas Dievam pateicas un lūdz,
Lai brāļu asnīm zeme klātos,
Lai straujāk mantu vairums krātos,
Kas karojot un laupot gūts ...

Esam gudri. Lemjam gaismu
Atklāt gaitā žiglā,
Rādīt patiesības sauli
Tumsas bērniem miglā!
Visu dosim! Tikai esiet
Mūsu te uz vietas -
Cietumus kā celt, mēs zinām,
Pīt kā pletnes cietas,
Važas kalt un Sibīrijā
Kā ap kājām siet tās.
Visu pratīsi, tik dodiet
Kalnu tāles savas,
Pārējo jau ņēmām paši -
Jūras, laukus, pļavas!

Aizdzina ir tevi, Jēkab, draugs un brāli,
Ne jau Ukrainas labad projām tāli,
Niknais tirāns lika tevim kaujā iet,
Nevainīgu ļaužu taisnas asins liet!
Lika izdzert cara saindēto kausu,
Draugs mans visu mīļais, tev līdz mielēm sausu!
Lai vairs dzimto zemi gars tavs neatstāj,
Kazakiem trauc vidū, skrej pa krastiem lidu,
Senie pauguri kur stepi plašo klāj.
Draudzību uz mūžu slēdz ar tiem, līdz būšu
Izcietis. Tad tu man stepē pretī māj!

Pagaidām vēl savas bēdas,
Likstas, domas smagās
Izsēšu tepat, lai aug tās

Aukstās zemes vagās.
Ukrainas klusais vējiņš,
Rasai pāri gājis,
Nesīs asru, ko par brāli
Brālis noraudājis.
Un, kad tu to uzskatīsi -
Spožo, dzidro lāsi, -
Atkal stepes, kalnus, lejas,
Mani iedomāsi.

1845. g. 18. novembrī,
Perejaslava

Tā paiet dienas, naktis velti,
Tā paiet vasara. Viss klus.
Tā apdziest acis, lapas dzeltē,
Un aizmieg sirds, un domas dus.
Es nezinu, vai eju bojā,
Vai dzīvoju, vai izdzīvoju,
Vai tikai klimstu tā kā rēgs, -
Gan smiet, gan raudāt zudis spēks.
Likten, likten, manu likten!
Liec, Dievs, kādu liktu:
Ja man laba nenovēli,
Dod kaut sliktu, sliktu!
Nedod miega ceļiniekam,
Neļauj sirdij stāties,
Neļauj man kā vecam praulam
Ceļā nomētāties.
Lai uz ļaudīm ļaunu prātu
Mūžam nezinātu,
Bet ja nē, - lai lāsts pār visu -
Un uguni klātu!
Baigi būtu nomirt važās,
Nepamosties dzīvam,
Bet vēl baigāk - dusēt, dusēt,
Dusēt, esot brīvam,
Un tā aiziet, neatstājot
Ne zīmes, ne pēdas, -
Vai tu dzīvs vai miris, - nebūs
Nevienam vairs bēdas!
Likten, likten, manu likten!
Liec, Dievs, kādu liktu!
Ja man laba nenovēli
Dod kaut sliktu, sliktu!

1845. gada 21. decembrī,
Vjuņišča

Novēlējums

Kad es miršu, rociēt mani
Stepē paugurainā,
Kur man Ukraina vismīļā
Veras plašā ainā.
Lai es redzu plašos laukus,
Dņepru un tās kraujas,
Lai es varu klausīties, kā
Bangas krācēs graujas.

Kad no Ukrainas tās aizraus
Zilā jūras miglā
Ienaidnieka asinis ... tad,
Cēlies gaitā žiglā,
Traukšos atstāt kalnus, laukus,
Pielūgt Dievu īstu.
Kamēr noticis tas nava,
Dieva nepazīstu.

Aprociēt un sacelieties,
Važas saraut ziniēt,
Ienaidnieka asins lāsēm
Brīvi aprasiniēt.
Arī manim brāļu saimē,
Lielā, brīvā, jaunā,
Veltiēt kādu kļušu vārdu,
Nepiemiņiēt ļaunā.

1845. gada 25. decembrī,
Perejaslavā

Novēlējums

Kad es miršu - nesiet mani
Augsta kalna galā,
Ukraina kur stiepjas tāli,
Rociēt stepes malā;
Tur, kur Dņepras krastu kraujas,
Tur, kur lauki zaļi,
Tur, kur krāces puto strauji,
Grandot, skandot skaļi.

Viļņus sarkanus reiz Dņepra
Vels līdz jūrai spīvi,
Garām kalniem, cauri lejām
Vēstīs mums par brīvi, -
Tad es traukšu debess dzīlēs,
Teikšu: Dievam slava.
Bet, līdz brīva nebūs tauta,

Dieva gan man nava!

Kad man kaps rakts, kad es aprakts,
Važas pušu trieciet,
Ienaidnieka asins paltīm
Brīvi slacīt lieciet!
Savā brīvās dzimtas klēpī
Man jūs vietu dodiet,
Pieminot it klusu mani,
Labu vārdu rodiet!

1845. gada 25. decembrī,
Perejaslavā

Novēlējums

Kad es miršu, rociēt mani
Kalna galā augstā,
Stepē, Ukrainzemē mīļā,
Tur, kur zeļ un plaukst tā!
Lai visapkārt lauki plaši,
Dņepra, krāču skanda,
Lai var redzēt, lai var dzirdēt,
Kā tā grauj un granda!

Kad no Ukrainas šļāks lejup,
Zilā jūra baistot,
Mošķu asinis, - lai paliek
Lauki, kalni gaistot, -
Tad es pametīšu visu
Un pie Dieva traukšu
Pielūgt to. Bet līdz tam brīdim-
Dieva nav! - es saukšu.

Rociēt mani, ejiet droši,
Važas pušu trieciet,
Ienaidnieka asins paltīm
Slacīt brīvi lieciet!
Arī mani dzimtā jaunā,
Dzimtu brīvu zinot,
Neaizmirstiet klusi atskārst,
Labu vārdu minot!

1845. gada 25. decembrī,
Perejaslavā

Novēlējums

Kad es miršu, lieciet mani
Kapu kalnā dusēt,
Pašā vidū plašai stepei,
Manā dzimtā pusē.
Tā, lai tālu druvas platās
Un Dņepru, un kraujas
Varu redzēt, varu dzirdēt,
Kā viļņi tur graužas.
Kad no Ukrainas tie nesīs
Zilās jūras klajā
Ienaidnieka asins straumes,
Visu brīdī tajā:
Druvas, laukus, pametišu,
Došos pats pie Dieva
Pateikties... bet līdz tam brīdim
Nepazīstu Dieva.
Apglabājiet, sacelieties,
Važas zemē miniet,
Ienaidnieka asinīm jūs
Brīvi aplaciniet.
Mani savā lielā saimē,
Saimē brīvā, jaunā,
Neaizmirstiet, atcerieties,
Pieminiet bez ļauna.

1845. gada 25. decembrī,
Perejaslavā

Novēlējums

Kas es miršu, rociēt mani
Stepes vidū kapā,
Lai ar mani vienmēr esi,
Ukraina, tu labā.
Lai no stepes augstas kraujas
Būtu redzams, jauzams
Plašais klajums un kā Dņepra
Pāri krācēm laužas,
Un kā ienaidnieka asins
Aiztek prom uz jūru.
Tad es atstāšu šo stepi,
Iešu ceļu sūru,
Pametišu kalnus, lejas,
Pat pie Dieva dzišos,
Pateikšos ... Bet līdz tam brīdim
Dievam neklanīšos.
Aprociēt un sacelieties,
Raujiet pušu važas,

Bet, kad asinīs ļims naidnieks,
Kļūstiet kungi paši.
Un tad ļaužu saimē dižā,
Saimē brīvā, jaunā
Atcerieties arī mani,
Nepieminiēt ļaunā.

1845. gada 25. decembrī,
Perejaslavā

Kazematā

Veltīju saviem ieslodzījuma biedriem

I

Ai, tik vientuļa es
It kā smildziņa laukā.
Dievs nav vēlējis man
Ne laimes, ne drauga.
Viņš ir dāvājis man
Tumši brūnas acis,
Dzisis spožums tām sen,
Rūgtām asarām slacīts.
Nebij māsiņas man,
Nebij brāļa neviena.
Svešos uzaugu es,
Novītu tā viena.
Kur labie ļaudis,
Kur mīļais - sirds raugās.
Nava to.. . viena es! ...
Nebūs man drauga.

Starp 1847. gada 17. aprīli un 19. maiju,
Sanktpēterburga

III

Vienalga man, vai kādreiz kļūšu
Vairs Ukrainā, vai arī nē,
Vai minēs mani kāds, vai būšu
Sen aizmirsts tālā svešatnē -
Tas man vienalga - jā vai nē.
Starp svešiem nebrīvē es augu,
Un, neapraudāts mīļu draugu,
Es trimdā skumdams izdzisīšu
Un visu līdzī aiznesīšu -

Bez pēdām zuzdams dzīves mijā
No plašās Ukrainas, kas bija
Un tomēr nebija zeme mana.
Un tēvs lai nesaka tad dēlam,
Kad mani min: "To aizlūgšanā,
Dēls, atceries, jo viņš ir sevi
Par Ukrainu kā ziedu devis".
Tas man vienalga - vai reiz aizlūgs
Tas dēls, vai mani pieminēs,
Bet gan par to man sirds vai aizlūst,
Ka Ukrainu kā vilki plēst
Ies ļauni ļaudis un, ar viltu
To veiktu, laupīs, dedzinās ...
Lūk, manas sāpes vienīgās!

[Starp 19847. gada 17. aprīli un 19. maiju, Sanktpēterburga]

VI

Treji lieli, plati ceļi
Aizvijas pret tāli.
Un no Ukrainas prom gāja
Kādreiz treji brāļi.
Atstāj viņi mājās māti,
Vienam paliek sieva glīta,
Otram māsa, bet visjaunam
Mīļa meitenīte.
Sirmā māte iedēstīja
Laukā trejus ošus.
Sieva stepes melnā zemē
Papeli liek košu.
Un trīs kļavas iedēstīja
Māsa blakus mājai.
Meitenīte iedēstīja
Sārtu irbenāju.
Novīst sārtie irbenāji,
Nokalst baltās kļavas.
Papele te neizauga,
Ošu sen vairs nava.

Nenāk atpakaļ trīs brāļi,
Māte raudot vaida.
Sieva raud un mazie bērni,
Velti mīļā gaida.
Māsa aiziet brāļus meklēt,
Iet uz svešu pusi.
Gaidot meitenīte mīļā
Ir jau nomirusi.
Nenāk atpakaļ trīs brāļi,
Pasaulē kļīst tāli.
Treji lieli, plati ceļi
Aizaugt sāk ar zāli.

[Starp 1847. gada 17. aprīli un 19. maiju, Sanktpēterburga]

VIII

Zied ķirši dārziņā gar sētu,
Un ziedos maijā bites san,
No lauka arājs nāk uz sētu,
Nāk dziedot meitenes un gans,
Un mātes balss tiem pretī skan.

Nu visi kopā sēž gar sētu,
Jau vakarzvaigzne rāmi spīd,
Nes meita vakariņu lētu,
Grib māte rāt, bet pašubrīd
Sāk lakstīgala dziesmu vīt.

Dus bērni pavēnī gar sētu,
Tur māte arī mazo nes,
Lai pati blakus pagulētu.
Viss apklust. Tikai meitenes
Un lakstīgala neklusēs.

[Starp 1847. gada 19. un 30. jūniju,
Sanktpēterburga]

√ Domas manas, domas manas,
Manas vienīgās,
Neaizejiet, kad pār mani
Debess apmācas.
Atlaidieties, zilu spārnu
Balodīši, dūkot,
Šurp no tālās, plašās Dņepras
Stepē mani lūkot
Šeit pie kirgīziem, kam trūkums,
Posts ir allaž draugos,
Nabagi kaut, tomēr brīvi
Viņu aci raugās.
Atlidojiet, mani mīļie,
Vieglām vārdu vēdām,
Apmīļošu jūs kā bērnus,
Raudāsim par bēdām.

[1847. gada otrā puse,
Orskas cietoksnis]

N. N.

Man gadu trīspadsmīt tad bija,
Es dzinu jērus ganībās.
Vai saules staru siltā vija
Vai prieku deva cits kaut kas,
Bet itin viss man parādījās
Kā paradīze ...
Jau pusdienlaikā sen mūs sauca,
Bet stepes zālē klusumā
Es lūdzu Dievu. Gados daudzos
Tik saldi, tādā līksmība
Man skaitīt lūgšanu nav nācies,
Un priekā uzziēdēja sirds,
Prieks debesīs un ciemā bijis,
Pat ganāmpulks to pamanījis,
Un līksmo visi. Saule mirdz.

Ne jau visu dienu saule
Laiņa, maiga bija.
Augstāk kāpa, kļuva balta,
Svelme lejup lija.
Pavēros uz savu ciemu -
Pēkšņi melns tas kļuvis,
Arī debess kupols zilais
Tumšu krāsu guvis.
Pavēros uz jēriem - pulkā
Sveši jēri stājas!
Pavēros uz savu māju,
Redzu - nav man mājas!
It nekā man Dievs nav devis!...
Skumjās, nomāktībā
Sāku raudāt...
Ceļa malā
Meiņa zāles plūca.
Viņa mani sadzirdēja,
Redzēja, ka raudu,
Klātu nāca, apmīļoja,
Asariņas noslaucīja,
Bērnu silti noskūpstīja.

Atkal saule atmirdzēja.
Un atkal dārzi, lauks un meži
Ir man... Viss, kas zem saules mīt.
Un smiedamies mēs jērus svešus
Uz upi dzinām padzirdīt.

Kāds nieks! Bet, šodien atceroties,
Man krūtīs skumjas aug un kremt,
Jo dzīvot nebija man lemts

Šai paradīzē, Dieva dotā.
Ja sava paša laukā sētu
Un bēdu nejustu nekad,
Es nenīstu un nelādētu
Ne cilvēkus, ne Dievu tad.

[1847. gada otrā puse,
Orskas cietoksnis]

Man pašam dīvi. Bet kur dēties?
Ko darīt un ko iesākt spēt?
Jo ļaudis, mūžu nolādēt,
Nudien, nav vērts. Kā dzīvē vērties,
Kur vientulība, svešums baiss?
Un ko var darīt ieslēgtais?
Ja savas važas spētu pārgrauzt,
Tās grauztu es. Bet neba slaists -
Bet tādi kalēji tās kala,
Tā dzelzi rūdīja līdz galam,
Lai nevar pārgrauzt. Bēda mums,
Kas bāri, važas mesti gumst -
Aiz Urāliem nav stepei gala.

[1847. gada otrā puse,
Orskas cietoksnis]

Nu kas gan, likās, vārdi ir...
Vien vārdi, balss - kas vārdu dara.
Bet atdzīvojas, sitas sirds,
Tos jaušot!... Tātad - Dieva varā
Gan tava balss, gan vārdi virst,
Starp ļaudīm plūstot!.....
Mirkli gumis,
Ne pārāk sabēdājies, skumīgs,
Tāpat uz klāja kūkoju,
Uz jūru šķībi lūkojos
Tā kā uz Jūdu... Miglas ainā
Jau brīžam parādījās, šķiet,
Mums Diāna¹ tur sārtsejainā.
Es prātoju jau gulēt iet,
Bet stājos - pavērties vēl laiciņš
Uz jauno sievu apaļvaidzi
Vai drīzāk... meitu!... Matrozis -
Kāds tautietis - bij aizdomājies,
Kad sardzē stājies,

¹ Diāna - seno romiešu mitoloģijā - gaismas, lauku un dzimstības dieviete; šeit Mēness.

Un, diezin kādēļ saskumis,
Viņš sāka dziedāt - kā rasts, klusi,
Lai nedzird kapteinis, kas dusmīgs
Aiz nedzīves, kaut novadnieks.
Par kazaku to dziedāts tiek,
Kas izaug kalpībā kā bāris,
Pie moskaļiem tad dienēt iet!...
Tik sen, tik sen tas šķiet,
Kad dzirdēju zem vītolzariem,
Kā meitene dzied klusītiņām,
Un žēl man, maziņam, bij viņa -
Tā bāra bērna žēl arvien,
 Ka nīkst viņš zem sloga,
 Ka līkst viņš pie žoga,
Laudis valodo un teic:

 "Varbūt brandvīns moka".

Es sāku raudāt - puikam mazam
Tā bāreņa bij gaužām žēl.

.....
Ko gan tu tagad raudi vēl?
Kālab tev, vecam, acīs rasa,
Šai nebrīvē tev žēl tāpat -
Ka paša dzīve postā dzīta!
Ka moskaļš tagad esi pats,
Ka tava sirds ir saplosīta,
Ka labākā un dārgākā
Vairs sirdī nav - tas ārā šļācies,
Ka, raugi, kā nu dzīvot nācies -
Kā viņam, balodītim?!" "Jā..."

[1848. gada otrā puse,
Kosarala]

Ja kādreiz satiktos mēs abi,
Vai sajustu tad bailes tu?
Jeb varbūt kādu vārdu labu
Tu man tad klusi sacītu?
Nē! Tad tu mani nepazītu,
Ja pazītu, tad pasacītu,
Ka viss tik sapnis bijis tas.
Bet es no jauna laimē kaistu
Par melnu uzačloku skaistu.
Un pamostos tad atmiņas
Par pagātni, tik līksmu, jaunu,

Tik rūgtu, sāpīgu un ļaunu,
Ka sāktu plūst man asaras.
Jo, kas bij patiesība dzīva,
Tas tikai viltus sapnis kļūst,
Un acu valgmē projām plūst
Man pagājība svētā, dīvā.

[1848. gada otrā puse,
Kosarala]

Pravietis

Tas Kungs, tā mīlot ļaudis tos
Kā bērņus sirdī taisnīgos,
Uz zemi pravieti reiz sūta -
Augt Viņa mīlā mudināt
Un patiesību sludināt!
Kā mūsu Dņepra plaši plūda
Tad praviešvārdu tecējums
Un siržu dzelmēs nepazuda,
Bet svilināja slēpta gūns
Pat ledus sirdis. Iemīlēja
Tie pravieti un gāja, skrēja
Tam līdzī, asaras pat lēja
Nu mācītie. Bet, viltum veicot,
Tie Dieva svēto slavu beidzot
Jau apsmēja... Pulks elku posts,
Tos - nešķīsteņi! - godāt gāja.
Un svēto vīru... Bēda, posts! -
Ar akmeņiem tad nomētāja.
Kungs varenais, to taisni svēris,
Kā nikniem, mežonīgiem zvēriem
Tiem lika važas kalt, cik var,
Celt cietumus, kur nīks tas bars.
Cilts plēsonīgā, akmens cietā,
Ne lēnīgs pravietis - tā vietā
Dievs vēlēja, lai dots tev cars!

1848. gada otrā puse, [Kosarala]
1859 gada. 18. decembrī, [Sanktpēterburga]

Un pelēka debess, un snaudoša jūra...
Un visur pa piekrasti niedres līkst
Kā skurbis dzērājs, kas sakucis nīkst,
Kaut neskar ne mirkli to vējputa sūra.
Dievs! Cik ilgi tā lemts man nīkt,
Šai neslēgtā cietumā tvīkt
Pēc gaismas pār jūru skumīgo?

Nav neviena, kas man pateiktu to.
Pat stepes zāle klusot stāv,
Kā dzīva tik nolīkst un blāv,
Teikt taisnību negrib arī tā -
Un nav neviena, kam lai pajautā.

[1848. gada otrā puse,
Kosarala]

Es svešā malā uzauzdzis
Un svešumā sirms esmu kļuvis.
Bet neesmu vēl atradis
Es krastus, kas man būtu tuvi
Kā Dņepras zaļojošais krasts,
Ko kazakcilšu spožums vija.
Jā, labumu tur gribam rast,
Kur mājot nevaram. Bet bija
Man lemts nesen tai malā būt -
To skaisto ciemu ieraudzīju,
Kas man no miņas neizzūd.
Tur māte mani izauklēja
Un grašus, naktīs strādājot,
Tā Dieva svecei iegūt spēja -
Tad gāja Dievmātei to dot
Un, ceļos krītot, lūdās žēli,
Lai liktens sargā viņas dēlu.
Ja nebūtu tā nomirusi,
Tad viņai vajadzētu spēt
Šo Dievu tagad nolādēt
Par manu likteni.

Bij dzimto pusi
Un skaisto ciemu skatīt kauns.
Tur ļaudis nomāc trūkums ļauns,
Kā ēnas klīst tie. Dārzi nokalst,
Kas kādreiz kupli šalca mums.
Redz būdas sagruvušas plokam,
Un dīķi aizauguši tumst.
Šķiet, it kā nodedzis ciems būtu
Un ļaudis nestu postu grūtu.
Ikviens tur, moku ceļā dzīts,
Iet mēmi, bērņus vezdams līdz.
Es sāku raudāt. Atpakaļ
Uz svešumu tad bēdīgs traucu.
Ne vien šai dzimtā ciematā,
Bet visā Ukrainā, kur braucu,
Māc nīknie pani ļaudis tā.
Un viņu jūgā aiziet bojā
Šo brīvo bruņinieku cilts.

Bet veiklo augļotāju vilts
Par draugiem panus iemantoja:
Pans bikses novelk zemniekiem
Un dod par saviem parādiem.

.....
Ir skumji, briesmīgi un ļauni
Šai tuksnesībā skatīties,
Un, Ukraina, man tavu kaunu
Tā vērot, raudāt, klusu ciest.
Bet, kas šo postu neierauga,
Tiem dzīve liekas gluda, jauka,
Tiem šķiet, ka tauta laimē zeļ.
Gar kraujām Dņepra viļņus veļ,
Kur senās slavas teiksma staro.
 Un Ukrainu tā mīļojot
 Vēl skaistāku dara.
 Brīvie ciemati zvīļojot
 Tur zaļo un zied.
 Un šajos ciematos, tik līksmos,
 Arī tauta līksma.
Varbūt viss tā arī būtu,
Satriekta ja kļūtu
Ukrainā reiz panu vara.

[1848. gada otrā puse,
Kosaralā]

Ja man zābaciņus dotu,
Es jau arī padejotu...
 Bet man nava to.
 Spēlmaņi kad spēlēt sāk,
Kļūst man sirdī skumīgāk,
 Nemīlu neko!
 Laukā basām kājām traukšu,
Laimi meklēšu un saukšu:
 Mana laime, nāc!
 Nerādies man skarbā ainā:
Esmu es melnuzacainā,
 Liksta mani māt!
 Mūsu meitenēm ikvienai
Zābaciņi deju dienai, -
 Viena klīstu es.
 Skumstu, jūtos apkaunota, -
Melnās uzacis kaut dotas,
 Nav tam nozīmes!

[1848. gada otrā puse,
Kosaralā]

Ne tik daudz tie naidnieki,
Kā tie labie ļaudis -
Apzags tevi žēlodami,
Raudot sodu paudīs.
Ieaicinās mājā tevi,
Sveiks kā goda viesi,
Tevi tincinās par tevi,
Pēcāk gardi smiesies,
Tā par tevi smiesies,
Piebeidzot aiz priekiem...
Varbūt nodzīvot kaut kādi
Var bez ienaidniekiem.
 Bet šie labie ļaudis
 Visur tevi jautīs,
Labiņie, pat viņā saulē
Paļās, ne jau snaudīs.

[1848. gada otrā puse,
Kosarala]

Ieleju to brīnumplašo,
Kapa kopu augstā krastā,
Novakara stundas dvašu,
Runāto un sapņos rasto -
 Neaizmirst vairs man.

Velti! Mūzus nevienojām,
Tā kā sveši gājām projām.
Kas vairs atpakaļ mums atdos
Mūsu dārgos jaunus gadus,
 Velti zudušos?

 Abiem diviem nav mums dzīves:

Atraītne - tu, es - bez brīves,
Nedzīvojam, lēnām nīkstam,
Tikai atcerēties drīkstam,
 Kā reiz dzīvojām.

[1848.gada otrā puse,
Kosarala]

Aiz saules mākonītis riet,
Sarkst, spoža zelta bārkstis raisa
Un, saucot sauli dusā iet,
Tai zilā jūrā vietu taisa,
Sedzot sārtu sagšu vāri
Tā kā bērnam pāri...
Acīm tīksmi... Tā kaut brīdi,
Kaut uz īsu sprīdi
It kā atpūtā sirds dalās
Sarunā ar Dievu . . .
Bet pār jūru migla palo,
Pilna ļaunu nievu.
Dzēš tā sārtu mākonīti,
Nevairāmi līdzī raujot
Tumsību aiz sevis,
Mēmā satumsumā skaujot
Dvēseli un tevi.
Bet tvīkst gaismas
Visi prāti! -
Tu to gaidīt gaidi
Tā kā bērni māti.

[1849. gada pirmā puse,
Kosarala]

Irbenājs jau ziedos,
Sarkansārtos ziedos,
Tā vien šķiet, tur lejā
Jauna meiča smietos.
Silti silti kļuva,
Iedziedājās putniņš
Kaut kur tuvu tuvu.
Viņa sadzirdēja,
Lakatiņu sēja
Un no savām mājām
Garām irbenājam
Viegli aiztecēja.
Bet no meža zaļā
Kazaks jauns nāk pretī,
Satiek drostaliņu,
Skauj un glāsta viņu.
Abi iet pa leju,
Abi līksmi smejas
Tā kā divi bērni.
Bet zem irbenāja
Viņi klusi stājas, -

Sarkansārti ziedi
Abiem pāri klājas.
Kādu paradīzi
Vēl no Dieva gaidām?
Dievs to nevērs vaļā,
Tā ir mūsu daļā.
Ko mēs gan aizvienam
Baznīcā vēl skrienam!
Es gan pasacītu
Jestru vārdu Dievam,
Bet vai kādam tāpēc
Sirds vai galva sāpēs?
Pops tik apkraus nievām.

[1849. gada pirmā puse,
Kosarala]

.....

Mēs kopā augām bērņībā,
Viens otru agri iemīlējām.
Mēs gājām rotaļās un smējām,
Bet mātes par mums sprieda tā:
"Lūk, pāris būs!" Laiks tālāk īrās,
Sen māmuļas no dzīves šķīrās.
Tā bērņībā kā aizklīdām,
Vairs vēlāk netikāmies arī.
Pār mani nāca gadi gari,
Kas mani mētāja šā tā,
Līdz beidzot sirms es mājās kļuvu,
Kur vairs no senā spožuma
Ne atspīduma neieguvu:
Viss likās tumšs un tukšs, bez balss,
Tāds pats kā manu dienu gals.
Man likās (beidzot man tā likās)
It viss, ar ko es tagad tikos,
Pa ilgo gadu gājumu
Tas pats, kā bij, kad aizgāju:
Šalc papeles, blāv laukos vagas,
Ar sudrabotiem pūpoliem
Pār krauju zari vītoliem
Līkst kā zem bēdu nastas smagas ...
Lūk, dīķis, aizsprosts, dzirnavas
Aiz birttaliņas neļauj spārnieniem stāties,
Bet zaļais ozols, kazaks tas,
Viens izgājis tur pastaigāties.
Dārzs savu tumšo lapotni
Pār piekalni kā ēnu plētis,
Kur mana māmiņa un tētis
Dus, sasnieguši Ēdeni.

Par kapsētu te maz kas vēstī...
Uz krustiem raksti lietus dzēsti...
Un ne vien lietus, kā nekā
To visu laika zobs ir vācis ...
Salds miers pār vecākiem lai nācis
Ir viņu kapos! ... - Bet nu kā?
Ko dara Oksana? - Tā brālim
Prasu. - Kura? - Mazā tā,
Kas reiz bij mūsu rotaļbiedre naigā.
Vai sproggalvīti aizmirsi?
Kam, brālīt, tu tā noskumsti?
- Nē, nesajūtu skumjas vaigā.
Oksana līdzai aizgāja
Reiz karavīriem ceļu platu.
Pēc gada, tiesa, pārnāca
Ar dēlu, izklaidīgu skatu.
Bij mati apgriezti. Nu naktīs
Pie sētas dažkārt sakņupusi
Kā dzeguze tā kūkoja
Vai pēkšņi iedziedājās klusi,
Sev it kā matus atpinusi.
Tad viņa atkal aizgāja,
Kurp aizgāja, kas to lai zina?
Bez prāta maldu ceļus mina ...
Bet kas par meiteni bij tā!
Ai skaistule! Dievs laimi licis
Vis nebija tai dzīvojot,
Jeb kāds to ņēma nozogot,
Un Dievs pats piemānīts tā ticis.

[1849. gada pirmā puse,
Kosarala]

Bez asarām mēs šķīrāties,
Ar dziesmu projām gājām.
Un ejot nezinājām,
Vai kādreiz mēs vēl tiksimies.
Var būt, ka jā. Bet kur? Un kādi?
Un kādas dziesmas mums tad būs?
Ne šeit un droši vien ne tādi -
Un citas dziesmas sveiks tad mūs.
Šeit dažreiz dziesmas sēras bija
Un dzīve nebij līksma mums.
Bet neļāvām viens otram skumt,
Kad kopā dienas aizvadījām.
Bij atmiņā krasts gaišs un skaists
Un Dņepras spēka pilnā dzīle,
Un mūsu skumjā, jaunā mīla,
Tās laimes skurbums grēcīgais.

[1850. gada pirmā puse, Orenburga]

Kaut, kungi, jūs to zinātu,
Kur ļaudis lej daudz asaru,
Jūs savām idilēm par tautu
Tad mazāk plaukt un ziedēt ļautu,
Jums saldās jūsmas pietrūktu!
Kāpēc gan, grūti izdibināt,
Ar paradīzi salīdzināt
Mēdz būdiņu, kur, būdams mazs,
Ir es reiz lēju asaras
Un pirmās mokas, sāpes cietu ...
Es nezinu, vai vēl kaut kur
Virš zemes ļaunāk bij kā tur,
Bet mēdz to saukt par laimes vietu!

Nē, nebija tā laimes sala,
Šī tumšā būda ciema malā,
Kur dīķis stāv uz robežas.
Tur dzīvību no māmiņas
Es saņēmu. Un, dziedot klusi,
Tā dziesmai līdz bij ielikusi
Jau šūpulītī skumjas man.
Nē, būdā laimes nebij gan!
Tur redzēju es elli pašu,
Tur nebij laika atvilkt dvašu
Un lūgšanu kaut norunāt.
Tur darba smagums, bads turklāt
Vēl māti jaunu nāvē dzina,
Tā bija kapā jāguldina.
Tēvs noraudāja līdz ar mums -
Ik bārenīti kailu, sīku, -
Tad pana jūgs to lieca līku,
Un kaps bij viņa ieguvums.
Kā pelēni mēs izklidām
Pa ciemu svešu, nemīlīgu.
Par savām skolas mācībām
Man skolai ūdens jānes bija.
Pēc klausām brāļus aizsūtīja
Drīz zaldātos... Bet māsiņām ...
Vai - māsām! Pazust tām bez miņas,
Bez pajumtes kā izstumtām.
Ai, manas mīļās drostaliņas!
Kā verdzenes vilks jūgu viņas
Līdz mūža dienām pēdējām.

Man trīsas pārskrien, iedomājot
Šo būdu ciema nomalē!
Jā, tā, lūk, Dieviņ, Ēdenē
Mums klājas. Teikšu nemaldoties:
Nav Tavā taisnā valstībā

Vairs elles lielākas kā tā,
Bet debesīm tā līdzinoties!
Mēs brāļus sadraudzībā skaujam,
Ar viņu rokām druvas plaujam
Un viņu asarām tās slakām.
Es nezinu ... Varbūt - kā sakām-
Es maldos te ... Tavs prāts ir viss.
(Jo strādāt tā, līdz sirds vai stājas,
Tak paradīzē nepieklājas),
Varbūt par mums, Tēvs, debesīs
Tev smieklu dzirkstis acīs spiežas,
Kad Tev ar panēm jāapsprīžas
Valsts lietās slepus? ... Paskaties:
Pār dīķa malu noliecies
Zaļš zaru pinums. Ūdens laistās
Tam cauri spožos vizuļos,
Bet pūpoliņi glāsta tos,
Līkst sīkie zari vītnēs skaistās
Un klusi šalc ... Šķiet, laime tā?
Bet ieskaties un padomā,
Kas notiek tur, kas slēpts aiz tās!
Nu, protams, slava, teikšana
Par Taviem darbiem, gudriem, cēliem-
Tev vienīgajam augstībā?
Nē, Dievs, ne slavas vārdiem kvēliem-
Tur lāstiem Tevi apmētā!
Un asins, asaras un zaimi
Bez svētuma tur plūst kā gaiss.
Tur nolād Tevis doto laimi
Un Tevi pašu, Varenais!

[1850. gada pirmā puse,
Orenburga]

Deg gunis, mūzika skan kvēli -
Tā raud un iegauļojas žēli.
Bet jauneklīgas acis mirdz
Kā laba dārgakmeņa prizma,
Dzirkst cerību un prieku vizma
No jaunās, nevainotās sirds.
It visi aušojas un smejas,
Un visi dejo. Tikai es
Vien skatos. Asras rit uz sejas-
Un it kā apmāts jūtos es.
Ak, kapēc raudu gan es tā?
Šķiet, varbūt tāpēc, ka jo klusi
Man jaunība ir pagājusi
Kā diena skumji lietainā.

[1850. gada pirmā puse, Orenburga]

Klāt atkal dienas jaunas, drausmas
Pēc dzīves klusas, rīta ausmas...
Mēs atsvabināt tiecāmies
Vēl nebrīvos, lauzt važas asās,
Bet raugi - tautas asins plūst...
Un bendes karaļkroņiem galvās
Kā izsalkuši suņi ņirdz,
Ap kaulu lasās.

[1853 - 1859, Novopetrovskas nocietinājums -
Sanktpēterburga]

Plānprātis

Fragments

Nāc, skaidrā zvaigzne, mani vest!
Tu brīvā, kuras stari nedreb,
Pie Nikolaja baismu bedres
Tavs svētais spožums mani sauc,
Kur dzīvā gaismā skatīt ļauts,
No puvuma un trūdu lejas
Kā milzīgs kalns man pretim slejas
Tur viņa darbu nekrietnums.
Cars bezdievīgais, ļauns pret mums,
Tu vajā taisnību, zvērs baigais,
No taviem darbiem zeme tumst!
 Bet gaismas acs, tu debess zaigā,
Vai neredzi, ka važās staigā
Uz Sibīriju ļaužu pulks?
Tos simtiem mokās, nāvē dzina,
Tos bendes kar. Tas tev nav zināms?
Vai akls nekļuva tavs spulgs,
Kad viņu lielās mokās skaties?
Ak, acs, tavs skats nav dziļš un patiess.
Tu snavdi altāros, kad cars -
Rauj jods to asiņaino caru
Un viņa nežēlīgo varu! -
Uz Sibīriju trauc mans gars,
Aiz Baikāla tur tālā malā
Es ieskatīšos kalnu alās,
Kur mūžam saule neieplūst.
Un, svētās brīves cīnītāji,
Ko nebrīve un posts ir klājis,
Es gaismā izvedīšu jūs.
Lai cars un ļaudis skatīt spētu
Jūs garās virknēs, važās slēgtus.

[1857. gada decembris, Nižņijnovgoroda]

Liktenis

Nekad tu mani nemānīji,
Draugs, brālis, māsa tu man bijī
Kopš bērnu dienām. Maziņu
Aiz vārgās rokas mani ņēmi,
Pie dzērājveča novest lēmi,
Lai tas nu mani skolotu.
"Nu mācies, mīlais, mācies nu.
Varbūt mēs lieli kļūsim, cēli!"
Es visu labi paveicu.
Bet tu? Kur tavi vārdi kvēli?
Kas mēs par ļaudīm tagad te?
Mēs nepiekrāpām tevi lēti,
Mēs taisni gājām. Dvēselē
Mums patiesība dega svēti.
Nāc, iesim, nāc, mans labais gans,
Mans draugs, kam sirdī vainas nava,
Nu iesim, kur mūs gaida slava,
Bet slava - tā ir bauslis mans!

[1858. gada 9. februārī,
Nižņijnovgoroda]

Mūza

Bet tu, sirdsskaidrā, jaunā, svētā,
Tu Feba māsa izredzētā,
Uz rokām mani pacēli
Un zilā tālē aiznesi.
Uz paugura, tur brīves daļā,
Kā pašu brīvi vēju vaļā
Tu miglas autus izklāji,
Kā šūpulītī šūpoji,
Un dziesmu dziedāji... un es ...
Ai burve, dārgās atceres!
Arvien tu mani stiprināji,
Man allaž līdzās sargos gāji.
 Vientuļā un svešā stepē,
 Nebrīvības tālē
 Uzsmaidīji spožām acīm
 Man kā ziediņš zālē.
 Un no kazarmas, kas grima
 Netīrībā baisā,
 Tu kā zelta putniņš trīsot
 Izlidoji gaisā.
 Izlidoji, mirdzināji
 Spārnos dziesmu prieku,
 Lai kā ūdens lāsēm dzīvām
 Aprasināts tieku.

Tā jūtu dzīvodams ik brīdi,
Ka dievišķīgā gaismā spīdi
Pār mani, mana zvaigzne, tu!
Tu ceļvede man viena, svētā!
Tu daļa, kas man novēlēta,
Nekad no manis nešķiries!
Vai rīts vai vakars, nakti, dienu
Ar mani esi! Mācīties
No tevis gribu es arvienu,
Kā patiesībai pieskarties.
Man stāvi klāt, kad lūgsnu skaitu,
Un, beigšu kad šīs dzīves gaitu,
Tu, mīļā, mani aproci,
Kur tāles plašas, bezgalīgas,
Un savās acīs nemirstīgās
Kaut asariņu parādi!

[1858. gada 9. februārī,
Nižņijnovgoroda]

Sapnis

Markam Vovčokam¹

Tā muižas laukā kviešus pļāva
Un gausi gāja kūļiem klāt -
Ne atpūsties, kaut gurdums skāva,
Bet dēlu Jāni ēdināt.
Bērns skaļi brēca kūļa ēnā,
Bet viņa kopa, tina to,
Pie krūtīm kļāva glāstā lēnā,
Tam posa vietu guļamo
Un pati iemīga pie zēna. -
Tā sapnī redz, ka viņas dēls
Ir skaistulis un bagāts kļuvis,
Šķiet, brīvlaisto par sievu guvis,
Pats arī staigā brīvi cēls
Pa savu un ne kunga lauku,
Un savu kviešu druvu jauku
Tie jautri pļauj un kūļos sien.
Bet bērni, ēsmu nesot, skrien.
Tā, klusi smaidot, acis vēra
Un atmodusies kļuva sēra.
Skats Jānim pievērsās un, klusi
To tinautiņā ievīkstot
Un rokā sirpi paņēmusi,
Vēl gāja muižai kūļus dot.

[1858. gada 13. jūlijā,
Sanktpēterburga]

¹ Marko Vovčoks (1833-1907) - ukraiņu rakstniece Marijas Viņinskas, T. Ševčenko tradīcijas turpinātājas, pseidonīms

Lai skauģis skauž, es neslimoju,
Bet sevī klusi novēroju . . .
Kaut ko sirds gaida ... sāpes cieš
Un it kā bārabērns, kas badā,
Tā mokās, rūgtas asras rieš
Un, labo gaidot, dienas vada.
Kad labais nāks? Ko gaidi tu?
Uz nejaušību cerēt stājies!
Cars Nikolajs ir ieaijājis
Un noslāpējis brīvību.
Lai slimai miegu projām dzītu,
Ir tautām kopā jāsanāk
Ar cirvi, šķēpu asi trītu
Un modināt tā jāiesāk.
Jeb necelties tai visu mūžu
Un netikt uzmodinātai?
Tad kungi dziedās aijā žūžū
Līdz pašai dienai pastarai!
Cels pilis, baznīcas ar zvanu,
Lai piedzērušo caru sveikt,
Un korī slavēs dzimtbūšanu
Joprojām ... Dzīvosim, tā teikt.

[1858. gada 22. novembrī,
Sanktpēterburga]

Markam Vovčokam

1859. gada 24. janvāra atcerei

Nesen, aiz Urāliem vēl būdams,
Es klīdu, Dievu lūgdamies,
Lai patiesība paliek dzīva,
Lai nemirst mūsu doma brīvā,
Un izlūdzos! To deva Dievs.
Viņš sūtīja mums tevi maigu,
Lai plēsoņām tu atsedz vaigu
Un rīmām ...
Dzīvība! Jā gan,
Mans acuraugs, mans mierinājums,
Tu manu jauno spēku krājums,
Dod siltumu un gaismu man
Un dzīvei sirdi atjauno,
Lai jūtu kvēlojam es to,
Tad atkal celšos, atspirģšu,
Būs brīvai domai spēka gana.
No kapa es to izcelšu;
Šo brīvo domu ... Mīļā mana!
Par tavu domu nosaukšu!

[1859. gada 17.februārī, Sanktpēterburga]

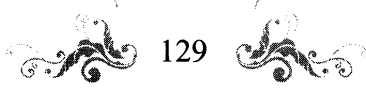
Māsai

Pa mežiem, laukiem pastaigādams,
Gar sādžu ceļu turpinādams,
Es domāju: "Kam kļīstu tā?
Kas pasaulē šai mani gaida? ..."
Un redzu sapni nomodā:
Dārzs pavasara ziedos smaida,
Un pakalnītē mājiņa
Kā līgava stāv kāzu rotā . .
Mirdz Dņepras straume sudrabortā
Kā šķēps, ko kazaks vicina.
Dziļdziļi dārziņā šai rēnā
Zem ķiršiem, lapenītes ēnā,
Sēž mana māsa vienīgā,
Sēž svētā, dzīves nogurusi,
Kā paradīzē nonākusi,
Un veras Dņepras spožumā,
Tik mani gaidīt nerimusi.
Un liekas tai, ka irtos klusi
Pa viļņiem laiviņa . . . Bet nu
Tā pēkšņi dzelmē pazustu.
"Mans brālīt, mana mīlestība!"
Un pamodāties abi: tu -
Vēl verdzene, es - nebrīvībā.
Bij jāiet mums kopš bērnības
Pa tukšu lauku, dzelkšņiem klātu.
Lūdz, māsiņ! Sirds ja nenostātu,
Varbūt mums pāriet izdodas.

[1859. gada 20. jūlijā, Čerkasi]

Ai plašā ozolaine,
Dzīles tumšās, vēsās,
Trīsreiz gadā dabas rotas
Vairi mainot nēsāt.
Viņa zaļā sagšā ietin
Kuplos zarus tavus,
Pati priecādamās vēro
Ozolaini savu ...
Noraugās uz savu meitu,
Patīkamo, mīlo,
Tad uz pleciem viņai uzmet
Zelta tērpu zvīlo;
Bet pēc tam dod dārgu, baltu
Kažociņu klusi...
Pati aizmieg dziļā miegā,
Darbā nogurusi.

[1860. gada 15. janvārī, Sanktpēterburga]

Lūgšana

Cariem, kas tur tik daudz krogu,
Dod tiem sudrabu un zeltu
Un tiem važās iekal rokas.

Strādniekiem, kas iztur slogu
Un kas strādā par pusvelti,
Spēku dod, lai panes mokas.

Bet man, Dieviņ, Tavas rokas
Lai dod sirdij kvēlot kairāk
Un nekā man nedod vairāk!

[1860. gada 24. maijā,
Sanktpēterburga]

Tur pie Dņepras līča platā
Līdzās vītoliem stāv platāns,
Stāv starp vītolu un priedi
Irbenāji zelta ziediem.

Viļņi krastā palo, palo,
Platānam tie saknes skalo.
Vecais koks stāv, zemāk līkdams,
Tā kā kazaks ilgās tvīkdams,

Kam bez prieka, trimdā dzītam,
Nīkt, bez mīļās ieslodzītam,
Tā bez melnacītes, vienam
Nosirmojot dienu dienā.

Platāns saka: - Galvu sniegšu,
Straumei pāri zemu liekšu. -
Kazaks saka: - Klejot došos.
Ceļā mīļās palūkošos. -

Irbenājs un priede staltā,
Jaunais vītols krastā baltā
Tā kā meičas savā vaļā
Līgo lapu rotā zaļā -

Grezni, prieka pilnā dzīvē,
Nepazīstot līksmā brīvē
Raižu, domu žēlabaino,
Liecās - tiecas, dziesmas daino.

[1860. gada 24. jūnijā,
Sanktpēterburga]

Gaisma klusā! Gaisma dzīvā!
Gaisma brīnumdaiļā, brīvā!
Kā tev tavā pašas mājā,
Gaisma mīļā, slikti klājas?
 Kāpēc tevi aizseguši,
 Sakaluši, ietinuši,
 Biezām segām pārklājuši,
 Mocījuši, nomākuši?

Nenomāca! Saņem sparū
Un pār mums lej atkal starus!
Segas, kas pār tevi krautas,
Saplēsīsim kāju autos,
Piesmēķēt no vīraktrauka
Sāksim. Svētbildes - tās laukā!
Un ar slacināmo svēto
Izslaucīsim savu sētu!

[1860. gada 27. jūnijā,
Sanktpēterburga]

Kā Galilejs, tā Arhimeds,
Tie nelietoja vīnu. Tec
Tik, Dieva lāsīt, mūkos iekšā!
Tad svētie tēvi nāca priekšā,
Tie mina zemi dievišķo
Un deva maizi dievišķo
Tik valdniekiem. Bet kaltīs vējā
Tā sēkla, valdnieki ko sēja.
Un tauta augs. Mīrs valdoņi,
Tie visi izšķīdīs kā māli,
Un zeme atjaunota kļūs.
Vairs nebūs mošķu tuvu, tāli,
Ikkatrā redzēsi tu brāli,
Un cilvēki virs zemes būs.

[1860. gada septembrī,
Sanktpēterburga]

Neko es nepārmetu Dievam,
Nevienu neapveltū neivām.
Vien sevi, muļķis, mānu es,
Turklāt vēl dziedot. Vecaines
Pats savas aru - nabadzīgās! -
Un sēju vārdu. Cerēt tīkas
Uz labu ražu. Melsts, kas melsts!
Bet vienvienīgi sev, sev pašam,
Var citi, liekas, būt bez bažām?

Aries arta, mana druva,
Pakalnos un lejās!
Lai birst tevī, melnā druva,
Skaidrā brīve sējā!
Velēniņa, augšup vērsies,
Vērties klaida gaismā,
Saņem krietnus rudzu graudus
Laimīgākai laismai!

Apvērsies uz visām pusēm,
Mana skopā daļa!
Neba vārdi lai tiek sēti -
Saprātam lai vaļa!
Dosies ļaudis rudzus pļauti
Pļaujas dienā tuvā!...

Raisies plaša, klātin klājies,
Nabadzīgā druva!!!

Vai atkal nemānu es sevi,
Kad dīvu, labu vārdu devis?
Nudien! Jo labāk apmuļķot
Vien sevi, tikai sevi neivāt,
Ne ienaidniekam godu dot
Un nepelnīti pārmest Dievam!

[1860. gada 5. oktobrī,
Sanktpēterburga]

Ir pagājušas jaunās dienas,
Auksts vējš no cerības ikvienas
Pūš pretī tev. Klāt ziema jau!
Viens sēdi, māja izsalusi,
Nav ar ko parunāties klusi
Vai palīksmot. Neviena nav,
Neviena paša līdzās nav!

Viens sēdi, cerība līdz gaisīs,
Par tevi, nelgu, pasmiesies...
Sals tavas acis cieti sies,
Bet lepnās domas vēji kaisīs
Kā sniegpārslas, kas stepē skrien.
Viens sēdi savā kaktā, viens.
Jel negaidi vairs pavasari!
Tas nenāks vairs nekad pa āri
Ne tavu dārzu sazaļot,
Ne jaunu cerību tev dot!
Tas nenāks brīvo domu arī
Laist brīvā vajā... Zini to
Un negaidi vairs it neko!..

[1860.gada 18. oktobrī,
Sanktpēterburga]

Bez mēra posts pār zemi vēlās,
Sirds, nabadzīte, agri cēlās,
Tā pastrādāja, nolikās
Uz snaudu, bēdas aizmirsusi.
Bet prāts par sargu uzmetās.
"Jel mosties, raudi," teic viņš klusi.
"Vairs nelēks saule. Satumst jau.
Un taisnības šai dzīvē nav."
Sirds, tevi apmānīja ļoti
Tavs muļķa prāts: lēks saule drīz
Un dienu līdz sev atvedīs.
Jau triecieni vispirmie doti
Ir cara troņiem, drīz tie grūs...
Virš zemes taisnība tad būs.

[1860. gada 30. oktobrī,
Sanktpēterburga]

Ak ļaudis! Labie ļautiņi!
Kam gan jums vajadzīgi cari?
Kam suņu audzētāju bari?
Ne suņi jūs, bet cilvēki!
Nakts, tumsa, sniegs un lietus arī,
Salst. Neva ziemeļvējā stingst,
Zem tilta vižņi klusi dzingst,
Bet es gar upi klimstu tā,
Viens salstu savā nodabā.
Te redzu: dubļos brien pusbasas

Pa bruģi meitenītes mazas;
Un vecis kāds (pikts invalīds)
Aiz viņām šķendējas un rājas,
Dzen tā kā aitu baru mājās -
Ak Dievs! Vai viņš vairs nepalīdz,
Vai neredz bāra bērņus postā?
No patversmes, rau, kā no sprosta
Puskailas, izsalkušas trenc
Šīs meitenes, ko aukstums lenc,
Dzen tās pie carienes, ko glabās,
Pie mātes, aizgādnieces labas,
(Lai parāda tai pēdjo godu)
Kad tiesa nāks? Kad spriedīs sodu?
Kad atbrīvos no cariem mūs?
Kad taisnība reiz ļaudīm būs?
Tai jābūt, - rīta saule ausīs,
Virš zemes tumsas varu lauzīs.

1860. gada 3. novembrī,
Sanktpēterburga

Saturs

"Kā krāc un vaida Dņepra plašā..." Atdzejojis Pēteris Aigars	82
Pārdomas ("Ūdens plūst uz zilo jūru..."). Atdzejojis Imants Auziņš	82
Vētra trakā! Atdzejojis Vilis Plūdons	83
Pārdomas ("Ko man palīdz melnās skropstas..."). Atdzejojis Valts Dāvids	84
Kate. Poēmas fragments. Atdzejojis Līgotņū Jēkabs	85
"Domas manas, domas manas..." Atdzejojusi Mirdza Bendrupe	86
Haidamaki. Poēmas fragmenti. Atdzejojis Jānis Plaudis	
"Mainās viss un aiziet gala nav, ne mēra..."	89
"Ne to dziesmu dziedāt, ne to manim spēlēt..."	90
Epilogs	91
"Vējš ar birzi sarunājas..." Atdzejojis Imants Auziņš	92
Atraktais kaps. Atdzejojis Imants Auziņš	92
Sapnis. Komēdija. Fragmenti. Atdzejojusi Mirdza Bendrupe	94
"Kāpēc man tik grūti..." Atdzejojis Valts Dāvids	98
"Neapskaud jel bagātnieku..." Atdzejojis Imants Auziņš	98
"Neņem bagātu sev sievu..." Atdzejojis Imants Auziņš	98
Kaukāzs. Atdzejojusi Paulīna Bārda	99
"Tā paiet dienas, naktis velti..." Atdzejojis Knuts Skujenieks	103
Novēlējums. Atdzejojis Valts Dāvids	104
Novēlējums. Atdzejojis Valdis Grēviņš	104
Novēlējums. Atdzejojis Valdis Ķikāns	105
Novēlējums. Atdzejojis Knuts Skujenieks	106
Novēlējums. Atdzejojis Viktors Līvzemnieks	106
Kazemātā:	
I "Ai, cik vientuļa es..." Atdzejojusi Mirdza Ķempe	107
III "Vienalga man, vai kādreiz kļūšu..." Atdzejojis Jūlijs Vanags	107
VI "Treji lieli, plati ceļi..." Atdzejojusi Mirdza Ķempe	108
VIII "Zied ķirši dārziņā gar sētu..." Atdzejojis Jūlijs Vanags	109
"Domas manas, domas manas..." Atdzejojis Pēteris Aigars	109
N.N. "Man gadu trīspadsmit tad bija..." Atdzejojis Juris Brežģis	110
"Man pašam dīvi. Bet kur dēties?..." Atdzejojis Imants Auziņš	111
"Nu kas gan, likās, vārdi ir..." Atdzejojis Imants Auziņš	111
"Ja kādreiz satiktos mēs abi..." Atdzejojusi Mirdza Ķempe	112
Pravietis. Atdzejojis Imants Auziņš	113
"Un pelēka debess..." Atdzejojis Valts Dāvids	113
"Es sveā malā uzaudzis..." Atdzejojusi Mirdza Ķempe	114
"Ja man zābaciņus dotu..." Atdzejojis Valts Dāvids	115
"Ne tik daudz tie naidnieki..." Atdzejojis Imants Auziņš	116
"Teleju to brīnumplašo..." Atdzejojis Imants Auziņš	116
"Aiz saules mākonītis riet..." Atdzejojis Valts Dāvids	117
"Irbenājs jau ziedos..." Atdzejojis Jāzeps Osmanis	117
"Mēs kopā augām bērniībā..." Atdzejojusi Paulīna Bārda	118
"Bez asarām mēs šķīrāties..." Atdzejojusi Mirdza Ķempe	119
"Kaut, kungi, jūs to zinātu..." Atdzejojusi Paulīna Bārda	120
"Deg gunis, mūzika skan kvēli..." Atdzejojis Valts Dāvids	121
"Klāt atkal dienas ļaunas, drausmas..." Atdzejojusi Paulīna Bārda	122
Plānprātis. Fragments. Atdzejojusi Mirdza Ķempe	122
Liktenis ("Nekad tu mani nemānīji..."). Atdzejojusi Paulīna Bārda	123
Mūza ("Bet tu, sirdsskaidrā, jaunā, svētā..."). Atdzejojusi Paulīna Bārda	123

Sapnis ("Tā muižas laukā kviešus plāva..."). Atdzejojis Valts Dāvids	124
"Lai skauģi skauģ..." Atdzejojusi Paulīna Bārda	125
Markam Vovčokam. Atdzejojusi Paulīna Bārda	125
Māsai. Atdzejojusi Paulīna Bārda	126
"Ai plašā ozolaine..." Atdzejojis Valdis Grēviņš	126
Lūgšana. Atdzejojis Valdis Grēviņš	127
"Tur pie Dņepras līča platā..." Atdzejojusi Mirdza Bendrupe	127
"Gaisma klusā! Gaisma dzīvā!..." Atdzejojis Juris Brežģis	128
"Kā Galilejs, tā Arhimedš..." Atdzejojis Valdis Grēviņš	128
"Neko es nepārmetu Dievam..." Atdzejojis Imants Auziņš	129
"Ir pagājušas jaunās dienas..." Atdzejojis Imants Auziņš	129
"Bez mēra posts pār zemi vēlās..." Atdzejojusi Paulīna Bārda	130
"Ak ļaudis! Labie ļautiņi!..." Atdzejojis Jāzepe Osmanis	130

TARASS ŠEVČENKO

LIKTEŅIS

Dzeja
(Ukrainu un latviešu valodā)

Projekta vadītāji

Ija Čilačava
Aleksandrs Mekekečko

Dizains un oriģinālmakets

Diana Macukeviča

Teksta redaktori ukraiņu valodā

Ija Čilačava
Rauls Čilačava

Teksta redaktori latviešu valodā

Imants Auziņš
Venta Kocere

Teksta korektore ukraiņu valodā

Natālija Jakovenko

Teksta korektore latviešu valodā

Ludmila Lihanova

A highly detailed, symmetrical golden floral and scrollwork design is centered on a dark green background. The design features intricate patterns of leaves, scrolls, and floral motifs, resembling a stylized tree or a decorative crest. The central text is contained within a dark, rounded rectangular area that is part of the overall design.

**Makets un vāka dizains
Diana Macukeviča 2008.**